

280279

ANUL XI.

IANUARIE—MARTIE 1942

Nr. 1.

REVISTA ENCICLO- PEDICA

REVISTĂ PERIODICĂ LUNARĂ

Proprietar și } IOAN CORBU, Sibiu, Piața Unirii Nr. 10,
Redactor : } fost Cluj, Strada General Grigorescu Nr. 16.

Se împarte gratuit.

Prețul 10 Lei.

Inscrisă sub Nr. 93—1938 la Tribunalul Cluj.

Aceste articole au fost scrise în parte pentru Nri 2—3
1940, dar din cauza evenimentelor dureroase din acel an n'au
putut apăre, iar articolul „Golgota românismului” încă nu se
póte publica nici acum.

CUPRINSUL:

Limba Dacilor. Limbă și gramatică românească e asta? „Or-
toeapie și ortografie”. „Preotul deșeptărei nóstre” tradus în
românește. Spirítul Romei antice în România. „Munca” și
„sama” unгурéscă. Șcóla d-lui Pisani. Una-alta. Etimologii.

de

IOAN CORBU

Limba Dacilor.

În timpul din urmă a fost pusă de nou în discuțiune limba Dacilor, reluându-se teoria istoricului nostru N. Densușianu, că limba Dacilor ar fi fost protolatina, sau mama limbei latine. Unul din argumentele de căpetenie ar fi împregiurarea, că dacă limba dacă ar fi fost limbă străină, atunci cum se esplică, că din limba dacă nu ne-a ramas aprópe nemică? Dar acésta afirmațiune nu se póte susține. Dacă cercetăm materialul limbistic românesc, vom afla și încă pentru noțiunii din cele-a mai întime din viața poporului nostru cuvinte, cari le aflăm și în limba albaneză ca „*vatră, moș, moșnean, copil, mire, buză, rânză, murg, sâmbure, părâu, brad, copac, codru, grópă, gata, sat, mal, murg, țap, țarc, traistă, măgură, bucur...*”, cari se află pe întreg cuprinsul dialectului dacoromân, decî nu pot fi esplicare ca împrumuturi dela micul și îndepărtatul popor albanez, cum am arătat și în „Ortografie (Nr. 9-12/1932), și decî sunt a se explica așe, că ele ne-au ramas din limba dacă, care era aceea-și cu limba Tracilor, Geților, din care făceau parte Albaneji, cari sunt o remășiță a Traco-Geților, care și-a păstrat limba originală și nu s'a romanizat.

De altă parte e lucru cunoscut, că limba albaneză nu e protolatina, care ar căta să fiă, dacă ar fi aparținut limbei traco-gețice. Nu se póte admite nici aceea-a, că Albaneji ar fi fost o mică insulă străină de oceanul tracogetic, care s'a păstrat chiar și atunci, când întregul ocean traco-gețic încunglurător s'a romanizat.

Când decî „*vatra moșilor și copiiiilor*” nostri și „*bradul și codrul*” și capitala României (cetatea lui „*Bucur*”) sunt dace, nu putem dice, că nu ne-a ramas aprópe nemică din limba Dacilor. Alcum Ovidiu lăsându-ne în scris mărturisirea, că i-au trebuit vr'o șese ani, ca să învețe limba barbară (străină) a Geților, acésta e probă îndestulitoare, că aceea-a limbă nu putea fi protolatina.

Limbă și gramatică românească e asta?

Am vădut că școla anarhiei — școla fonetică — nu vre să șciă nici de gramatică. Nu e scâlâmbătură, sau abatere dela regulile gramaticale, care să nu fiă primită, și încă sub titlul de „*evoluțiunea*” limbei de cătră diaristi și scrietori de ađi, că și când ar fi străini, sau cel puțin Români, cari nu șciu românește, sau n'au simțul limbei românești. Sau, ce să dici despre cei ce nu simt, ce străine sunt de limba românească forme ca „*mâncăruri, scrím, aibe, va ține...*”, cari țeranul, când le aude nu póte crede, că cine vorbește așe, póte fi Român. Cine spune țeranului: „*vom ține la olaltă și vom rămâne uniți*”, acel-a nu póte fi pentru țeran decât liftă străină. Nici o lege gramaticală

nu mai e respectată — în timpul din urmă scrietorii au început a trece și verbele de conjug. a IV-a la a III-a, și scriu „va înghite”, în loc de „va înghiți”, deci vom ave (adecă vom „ave”) „va pute” în loc de „va puți” și tot „va pute” și în loc de „va putè”, așe că limba școléi fonetice în loc de „va putè puți” — „va pute pute” (de două ori). Dar s'a aflat un bolșevic, care pentru a scăpa din acésta încurcătură a plăsmuit pentru înfinitivul „putè” forma „poate, va poate”. Dar acum altă cotélă cu gramatica. Dela înfinitivul „pôte” de conjug. III-a resultă pentru indicativ pres. formele „pótem, póteți” nu „putem, puteți”, iar dela infin. „înghite” formele: „înghitem, înghiteți”, nu înghițim...” și la imperfect: „înghiteam” ca „puteam” și nu „înghiteam...” — dar ce le pèsă la bolșevici de gramatică.

Unii scrietorii au început a întroduce și formele dialectale din Transilvania (Bănat), „ce, ci” în loc de „te, ti” și scriu „frunce” în loc de „frunte”, și fac pluralul: „frunci”, pentrucă în prostia lor nu știu, că pluralul dela „frunce” e „frunți”, format așe de pe când „frunce” se pronunța „frunte”. Să strice ce e bun, asta e în firea școléi fonetice, imitând rostirile greșite ale poporului, dar să imiteze rostirile corecte, ca „șciu, mușce (dela muscă), fireșce (dela firesc)...” — asta nu le trece prin cap.

Cărturari au format đicerea: „și-a đis în sine”, la care necărturari (burgheji) i-au făcut întregirea de prisos: „în sinea lui”. Caragiale a folosit-o pentru a o ironiza, dar scrietorii neștiinți o folosesc pentru a-și împupuța stilul, ba îi dau o întrebuintare mai estinsă, đicend: „în sinea mea, în sinea noastră” — tot așe ai putè đice: „în minea ta, în minea vóstră”...

Am vedut cum din neînțelegerea đicerei poporane: „ac-tele vorbeșce” scrietorii au făcut regulă, cređend că e vorba de evoluțiunea limbei, care tot mai stăruie. Nu de mult am citit în điare: „se deschide școléle din Blaj”. E gramatica venitorului, sau limbă fără gramatică.

Dăm aici încă câte-va probe de forme și điceri certate cu gramatica, adevărate monstruosități, luate din două din cele mai românești điare. Le dăm cu cele mai bune intențiuni, pentru ca Redacțiunile să veghjeze și să nu lase să apară în điarele lor asemenea mirozenii și batjocoriri a limbei românești. În Nrul de Pașci al „Universului” (1940) aflăm formele: „un Paști” și „la Paștii de acum” — adecă după gramatica scrietorului „Paști” e singular și masculin și are pluralul „Paștii”. Singularul „Paștele” l-au format străini și-l folosesc numai cei ce nu știu româneșce. Pluralul „Pașci” are un singular „pască”, dar acest-a se foloseșce numai pentru plăcintele de pașci, nu pentru serbători, ca pluralul.

În „Porunca vremii” din 6, sau 7 Maiu 1940 citim: „spațiul, ce l-am hotărît închina poeziei”... Cred, că ajunge și nu mai e lipsă de nici un comentariu. Pot fi Români, cari scriu

limba asta „päserescă“? Scrietorul se vede că a citit ce-va despre „întinderea conjunctivului în dauna (nu pe seama) infinitivului“, și ca să fiă la modă, a sărit în ajutorul infinitivului periclitat și a scris „ce l-am hotărit închina“ în loc de „ce am hotărit să închinăm“, sau, „ce am hotărit a-l închina“ — dar se vede că scrietorul n'are simțul limbei românești.

Intinderea conjunctivului în locul infinitivului, dice dl prof. Pușcariu, că s'a făcut sub influința limbilor învecinate. Nu știu dacă o fi adevărat, dar s'a uitat, că verbul premergător are influință la folosirea conjunctivului, sau infinitivului. Sunt verbe, după cari nu se pöte folosi decât conjunctivul, bunăoră: „vreu să merg“ și nu „vreu (a) merge“, „cuget, mă cumpănesc să merg“ și nu „a merge“. Dar se pöte folosi și infinitivul, când verbul e activ transitiv, d. e. „ timpul liber vreu a-l întrebuința“... După verbele „putè, începe“... se pöte folosi și conjunctivul și infinitivul: „pot, încep să lucru“, sau „a lucra“.

„Ortoepie și ortografie românească“.

Așe se numește un proiect pregătit de d-ni N. C. Gregorian, Ștefan Pop și V. V. Haneș, discutat în ședințele societăți profesorilor de l. română din București. Am mai vorbit despre problema ortografiei în legătură cu discuțiunile dela congresul profesorilor în Nri 3—938 și 4—939 (Fasc. 2 „Din studiile mele“). Ne-am făcut observările și am accentuat, că o ortografiă adevărată cată să se întemeieze pe legile gramaticale și fonetice ale limbei, și nu pe regule arbitrare, cari deci nu pot îndatora pe nimeni să le urmeze. După ce și d-l prof. G. Pașcu încă a criticat, ca și noi, ortografia Academiei ca nerațională, am așteptat să vedem din lucrările congresului o întorcere spre o ortografie rațională, adecă ortografiă adevărată. Dar acêsta nu s'a întimplat, critica d-lui prof. Pașcu n'a avut nici o urmare, ci s'a continuat cu regulele arbitrare și neraționale, cu petecirea vechilui veștmint, ca și până aici.

E caracteristică și totodată curioasă părerea autorilor proiectului, că Academia română, dela întemeierea ei și-a propus să dea îndrumări în legătură cu scrierea limbei române, aducând „sistemul de ortografie cel mai potrivit cu starea de atunci a literaturii noastre scrise“(!?). Ortografiă adevărată nu pöte fi decât una și independentă de starea literaturii. Ce-va adevăr însă este: de ortografie adevărată avem lipsă numai la scrierea cuvîntului românesc (de origine latină), pentru străinismele școlei fonetice ajunge orî-ce grafiă cât de simplă, cum am mai arătat.

Autori, vorbind despre sistemele de ortografiă, amintesc după cel etimologic latin și pe cel etimologic românesc, trecând răpede peste el, ca și când ar fi tot o rătăcire; n'au putut să precépă, că-i singurul sistem și basă adevărată pentru o orto-

grafia românească — să scrii sunetele obscure cu litera — sunetul, din care derivă în românește, și nu cu o literă impusă de bunul plac și fără nici o rațiune, scâlâmbând rădăcina cuvintelor până la nerecunoștere, ca în „vanzator, tanar...” dela „vinde, tineri...”, cee-a ce face și străinului mari greutatea la învătarea limbei.

Dar în școla anarhiei fonetice principiile, legile fonetice și gramaticale ale limbei nu numără nemică, numai bunul plac și gustul câtor-va.

Așe, chiar la începutul acestui proiect, § 1-a, ni-se propune (despre ce am mai vorbit) să scriem cu e, în loc de ă, în formele: „înfașe, înfașem, înfașe, înfașeri”, apoi „îngrășemînt, înfricoșetor” pentrucă, spun autori proiectului, „trecerea lui ă la e după ș și j (dar după s, ț, z, d?) e un fenomen de fonetică românească, ce se va generaliza — profetia autorilor — cu timpul, deórece dovedesc o evoluțiune eufonică, sunetele: șe, je fiind mai plăcute la auđ și mai ușor de rostit decât asprele (?) șă, jă”. Chiar din contră, șă, jă sunt mai ușor de rostit decât șe, je, cee-a ce apare și din fenomenul fonetic general, că pretutindenī e românesc, sau latin, nu numai după ș, j, ci și după tóte consunătóarele șuierătóre: s, ț, z, și u și câteodată și după r se rostește ă, bunăórá pluralele: „móșe, grase, scórțe, frunđe, nóue, care”, apoi „serba, semina”, se rostesc: „móșc, grasc, scórc, frunđc, scrb, nóuc, carc...”. În casurile autorilor noi am fi cređut, că trebuia să facem întrebare la gramatică, ca să ne convingem, că nu cumva acel ă după ș, j derivă din e, și numai în cazul acest-a să primim scrierea cu e. Verbul de conj. I „laud”, care n'are ș, j în formele citate ne dă formele: „laudă, lăudăm, lăudă, lăudări, lăudămînt (nefolosit), lăudător”, decī ortografiăm corect: „înfașă, înfașăm, înfașă, înfașări, îngrășămînt, înfricoșător”, cu ă și nu cu e. Așe ar fi corect, dacă ne-am îndreptă ortografia după gramatică, dar în școla anarhiei fonetice gramatica n'are nici o omīnie, bolșevismul ei te îndatorcă să aruncī gramatica și să te supunī gustului câtor-va, și să cređi în „profetiile” lor fonetice, cari ar putc rămâne și mincīnose. Forma „înfașe” e corectă numai la conjunctiv pers. 3-a, care după gramatică se face cu e la conjug. I-a: „să laude”.

Tot în contradicere grosolană cu gramatica e procedura inversă, înlocuirea lui e cu ă la scrierea pluralului feminin „nouă” în loc de „nóue”, sau „nóue”, fiindcă au suprimat pe ă (e după u nu se póte rosti decât cu mare greutate și decī s'a prefăcut în ă). Simplificarea esagerată cu vătămarea legilor gramaticale duce la anarhiă, nu la ortografiă. Dar ne miră mai ales, că, dacă simțul gramatical al d-lui prof. Pușcariu n'a putut suferi scrierea agramaticală „un ochi vechi” și l-a dires „un ochiu vechiu” — cu u final (mut) păstrat încă în cele mai vechi scripturi — autori proiectului nu-l admit — cum s'a putut împăca cu forma pluralului feminin în ă: „porți nouă”? Și óre

pentru ce aceste oribile forme agramaticale? Pentru un fleac, o nemică; economisirea unui semn — litere; ă — par'că grafia fonetică ar fi sânta-scriptură, care nu mai pôte suferi nici o dirăsătură, sau întregire.

Dar mai avem o obiecțiune. Formele „înfăse, înfăsem, înfăseri, înfricoșetor” sunt forme flexionare ale conj. II, pe când verbele „înfășa, înfricoșa” sunt de conjug. I-ă. Cum vine asta? Străinului, care învătă românește, cată să-și esplicăm, că regulile gramaticale în școla anarhiei fonetice n'au nici un preț, ci cată să întrebăm în fiecare cas de gustul eufonic al unor-a. Nu e acesta bolșevism? Unde gramatica ne învătă, că trebuie să scriem cu ă, gustul unor-a ne impune să scriem cu e, iar unde după gramatică e un e, ni-se impune ă. Tot așe au purces față de „țeară, țeri”, unde ne-au impus forma „țări”.

Autori afirmă, că „au căutat să presinte un sistem de scriere cât mai apropiat de realitate, adecă așe cum se scrie în genere de mai toți scrietori”. Dar mai toți scrietori folosesc forma „noi, noui” pentru plural, pe când autori forma „nouă”. Aseminare între dînși e numai într'atata, că și uni și alți nu respectă legile gramaticale, uni folosesc sing. femenin și pentru plural (nouă), iar alți masculinul plural și pentru femenin: „porți noi”, fiindcă le lipsește simțul limbei românești. Dar să ne fiă iertat (adecă „engeduit”, pe româneșca fonetiștilor) să le spunem că majoritățile aceste-a democratice nu plătesc o cępă degerată într'un sistem de scriere rațional, adecă în o ortografiă adevărată, mai ales, că majoritățile aceste-a scriu cum le taia capul, ba nici nu știu românește, primesc tôte greșelile minoritarilor și altor neștiinți drept evoluțiunea limbei (v. și cele-alalte articole), nu cunosc nici gramatica, ba uni declară pe față, că nu le trebuie (cum am vedut, că i-a arătat și d-l Pisanî). Și luând drept model scrisul unor asemenea neștiinți, cred autori, că pot să ne dee o ortografiă adevărată și „definitivă”, care să îndatoreze pe tóta lumea să o urmeze?

La modelele date de autori pentru conjugarea verbelor „acăta, înfășa” ne dau pentru pers. 2-a sing. formele „acăți, înfesi”, pe când pe la noi (Năsăud) e chiar din contră: „acheți, înfăși”. Primim numai formele cu ă: „înfași, acăți”, ca fiind singurele corecte, fiind în rădăcină un *a* (fașă, acáta) și nu *e*. Formele cu *e* sunt degenerate după verbele, cari au pe ă din *e*, și care în flexiune înainte de *e*, *i* revine la *e*: ved, vedî, vërs, verși, verse”. Tot așe a degenerat dela „apăr, cumpăr” formele: „aperi, cumperi”, cari în latină au avut pe *a* (comparo), și în scriăturile vechi s'au mai păstrat formele corecte: „apări, cumpări”.

Tot așe ne propun autori o abatere dela gramatică după gustul lor la femeninele cu terminațiunea „șă, jă”, pe care o priefac iarăși în „șe, je”. Până acum șcieam, că se țin de declinațiunea I substantivele și adiectivele femenine terminate în ă

(forma nearticulată): „mamă, mōșă, capră, bună, albă...” cores-punțetore declinațiunei I latine: „mamma, capra, bona, alba...” Dar gustul eufonic ne impune și aici abateri dela gramatică, preschimbând pe „șă, jă” în „șe, je”, decî „ușe, cōje, gureșe, uriașe...” (ca la plural — dar mōșă?), în loc de „ușă, cōjă, gureșă, uriașă...”. Dar acum altă cotelă cu gramatica. Cuvintele terminate în e sunt de declinarea a III-a și fac forma articu-lată cu — (e)a, decî: „ușea, urlașea...”. Cu asta însă nu se împacă nici autori, și fac o nouă abatere, redându-le forma arti-culată a cuvintelor de declinaț. I-a în ă, decî: „ușa, uriașa...” Și violarea acēsta continuă a gramaticēi pentru gustul fonetic al d-lor autori se chiamă „simplificarea ortografiei, aducēnd regule cu cât mai puține abateri”. Am primi formele în e dela: „cămeșe, cireșe”, dacā și autori le-ar roști așe ca pe la noi (Năsăud), dar nu „cămașe, cirașe”, cari sunt în contra legilor fonetice. Altă mirozenie e scrierea acelei-ași rădēcîni și cu e și cu ă, bunăoră: „dumnezeu, dar zău”, apoi „semăna, dar să-mântă, pl. semînte” (noi scriem: „semîna, semîni, semîntă, se-mînte” cu rădēcîna neschîmbată). Autori nici nu încercă a moti-va pentruce scriu și cu e și cu ă, pōte cred, că numai gustul, orî bunul lor plac au dreptul sē dicteze în ortografiă. Peste tot, și autori, ca și Academia ne îndrumă sē scriem pe ă cu e după s și alte șuierătore în „secure, serba, semăna (asta nu de mult), „semînte, șed, vițel”, dar nu ne spun criteriile, după cari se îndrēptă — pōte că li-e ôrecumva sē mărturisēscă, că au urmat defăimata etimologiă — dar atunci pentru ce n-au admis pe e și în „paseri, țerm, țeri...”? Cu ce drept, sau cu ce rațiune ne dicteză sē scriem „pasări, țarm, țări...??

Alături de formele cu ă în „părechă, părete, spăria...” autori ne lasă după plac sē întrebuițăm și formele cu e: „pereche, perete, speria...” Dar formele cu e le-au introdus gazetari evrei din Sărîndar, fiindcă nu pot roști pe ă. Acolo, unde poporul a păstrat pe ă înainte de e, i — e semn, că deri-vă din a, și nu din e; verbul „spăria” se conjugă la indic. pres. singular cu a curat (v. versul glumeț: „sa(r)î mălaiu, că nu mă spa(r)î”), și atunci pentru ce formele evreești cu e? Tot elî ne-au dat și formele „repede, întrema”, în loc de „răpede, întrăma”.

Ne spun autori, că după i (pe care elî nu-l scriu, „după un principiu” al autorilor), ă din terminațiune a trecut la e (cum am arētat și noi), decî scriu: „foae, ploae. bae”, (pe cînd Academia a admis: „foaie, ploaie, baie”. E decî constata, că i se află în rădēcîna acestor cuvinte, care e „fōiă, plōiă, baiă (cum scriem noi) și atunci pentru ce omît pe i din rădēcîna? mai ales, că l-au admis totuși pe i, la forma articulată, pe care autori nu o fac după gramatică: „foaea, ploaea”, ci „foaia, ploaia” — de unde au scos pe i, dacā în forma nearticulată nu-l scriu (dar recunosc, că se află)? Tot așe omît pe i din pluralul „pae” în loc de „paie” (dela „paiu”), din „oer” în loc

de „oier“ (dela „oi“), „plăeș“ în loc de „plăieș“ (dela „plai“), „înapoez, tae“ (dela „înapoia, tăia...“), și asta se cheamă principiu! Nici un principiu nu e respectat, nici gramatica, nici rădăcina. Noi am admis că ă după i se scrie așa, când el e îndreptățit de gramatică sau rădăcină, mulțămindu-ne cu legea fonetică, că ă după i se rostește e; „auriu, aură“, „sfășă“ la indicativ, dar „sfășie“ la conjunctiv, „șcie“ la indic., dar „sșciă“ la conj. — după gramatică. Am mai arătat, că terminațiunea românească „ie“ cu accentul pe i sau pe vocala premergătoare (aie, oie, uie... cu i scurt) nu e originală, ci derivă din „iă“ ca în „trufiă, mânia, câmpiă, baie...“ de aceea forma articulată e „mânia“ nu „mânia“.

Spun autori, că „se întâmplă după ș, j, aceeași evoluția alui ă spre e, ca și după i“. Asta e de două ori fals; întâiu, că după ș, j nu ă trece în e (după gustul autorilor), ci e în ă (ă), iar trecerea lui ă la e după i nu e evoluțiune, ci greutatea fiziologică de a rosti pe ă după i.

Nu șcim pe unde s'a păstrat a, deși neaccentuat, în cuvintele: „balaur, cazan, catran, pahar, zadar...“, cum spun autori, dar pe la noi (Năsăud) se rostesc cu ă: „bălaur, căzan, cătran, păhar, zădar...“ și chiar în cuvintele nouă, ca: „sclăvie, tirănie“. Cât pentru neologismul „calendar“ n'avem lipsă de el nici cu a, nici cu ă, când îl avem păstrat în românește: „călindar“.

Ne spun autori, că e apare trecut la ă în: „bășică, băui, băut...“ Asta e o falsificare, la care recurg autori, fiindcă a fost suprimat semnul ă. Sunetul e a trecut la ă nu la ă, și nu pretutîndeni, căci se folosește și forma „beui, beut“ și revine la e curat în: „bem, beți...“ (fiind de conjug. II: „bere“), iar „bășică“ se rostește pe la noi (Năsăud): „beșică“...

Nu șcim pe unde se rostește „carpen, galben, gemen...“, pe la noi se rostește: „carpin, galbin, gemin“, cu i din i și revine la i înainte de e, i: „carpini, galbini, gemini“.

Tot așa, nu șcim pe unde se rostește „depăn, lepăd, legăn, pieptăn“ — asta nu e rostire românească; e accentuat înainte de a, ă, â, î se rostește diftongat: ea (é). Așa se rostește pe la noi (Năsăud): „deapăn (dépăn), leapăd (lépăd), leagîn (légîn), piaptîn (piéptîn)“ — aceste două din urmă cu i din i, care revine la i înainte de i: „piéptini, legini (Ce te legini, codrule)“.

Formele „suferă, acoperă“ sunt ale conjunctivului, nu a indicativului, care e „sufere, acopere“, iar pluralul pers. 3-a: „sufăr, acopăr“ ca la pers. 1-a singular, fiind de conjug. IV-a, și așa se pronunță și folosesc pe la noi (Năsăud). Cum pot să critice autori Academia că ar fi „împus“ la pers. 3-a plural formele; „acoper, sufer“ — după gramatică — dar autori cu ce drept vreu să „împună“ formele agramaticale „suferă, acoperă“ la pers. 3-a sing. și plural, cari sunt formele conjunctivului pers. 3-a (corect: „acopără, sufără). După autori „aceste forme

corespund mai bine(?) pronunțării și nu contradic principiile morfologiei". Dar cotradic gramatica și usul (la Năsăud) corespondător gramaticii. Excepțiune fac verbele în -rî, dar se spune și „cobor oile dela munte“.

Mai departe autori ne dîcteză, că „ambigenele cu r în temă vor păstra pluralul în -e, nu -ă: fiare, isvoare, popoare... și în către“. Mai întâiu notăm, că pluralul „fiare“ nu e corect, ci „fiere“ (poporul dîce pe la noi „cêrê selbatice = fiere“, cu e, nu cu a, deși e dîn capêț se rosteșce ă (ă) și numai la singular se preface e accentuat înainte de ă în „a (ea, é): fiêră“. E caracteristic, că autori dîcteză fără sê motiveze: vor păstra pluralul în e, nu ă“ (cum se rosteșce). Dacă au admis pluralul în „ă; nouă“, pentru ce nu l-au admis și aici? Le-a fost ărcumva sê motiveze cu gramatica, căci am vêdut, că autori nu dau nici un respect gramaticii, Rostirea lui e cu ă s'a făcut sub influința lui r, dar în „cătref“ de unde au scos pe e, căci poporul dîce „cătără“? De semnul ă avem neapărată lipsă, căci dacă poporul a făcut destingere între pluralul dela „car; carê“ și pronumele „care“, cum pôte sê o desconsiderare asta o grafiă fonetică?

Dar dacă autori au admis pluralul în -re, pentruce n'au admis pe e în loc de ă și în terminațiunea -esc dela conjug. IV: „amărăsc, isvorăsc...“? Aici motiveză că formele „amăresc, isvoresc...“ sunt rostite de mai puțini. Dar nici pluralul în -re nu-l rosteșce nimeni așe, și totuși au admis pe e în loc de ă, deși e acel-ași fenomen fonetic. Pentruce? — mai ales că r nu preface pe e pretutindenî în ă (ă), bunăoară în: „doresc, auresc...“. Nu era nici o nevoia de a face atâte-a abateri dela gramatică.

Era de prisos, sê ne împună cu dela sine putere, că e se păstréză după s la pers. 3-a, pres. indicativ dela verbele de conjug. a III-a și a IV-a: „côse, iese, mirôse“ (dar „țese“?), căci așe e după gramatică, nu numai la conjug. III-a și IV-a, ci și la a doua: „vede, merge, aude“. La „iese“ ne mai probéză, că la capêț e un e și nu ă, faptul, că primul e nu s'a prefăcut în a (ea), care ar fi fost casul înainte de ă, cum e la conjunctiv: „iêsă (iasă)“ — cum îl scriu autori?

Nu e motivată scrierea cu ă final în „lature, sôrte“ (cum rezultă și după etimologiă — de ce sê primim numai formele contrare etimologiei? — și fac forma articulată: „laturea, sôrtea“ (așe se rostesc pe la noi) — nu „latura, sôrta“.

Mai dîcteză autori, că ă final trece la e în term. -ețe: „bêtrânețe, blândețe, tînerete... noblețe...“ — dar aici n'a fost niciodată un ă final, ci e original, se rosteșce ă după ț, ca după tôte sunetele șulerătore. Dacă ar fi fost acólea un ă final, am avê: „bêtrâneăță, tînerăță...“ după cunoscuta lege fonetică.

În cuvintele, cari se rostesc și cu ă și cu â (după țînuturi) părerea noastră e sê preferim pe ă, nu pentrucă așe se ros-

teșce pe la noi, ci pentrucă e mai puțin întunecat, deci: „părău, mânăstire, păcăli...”, și nu „pârâu, mânăstire, păcăli...”. Tot așe term. verbală -ăi s'a păstrat și n'a trecut la â, datorit în unele ținuturi asimilațiunei cu un â din interiorul cuvîntului, deci: „bâlbâi, cârâi, mârâi, ca și sforâi...” și nu „bâlbâi, cârâi, mârâi...”.

Dacă ni-se iertă să folosim terminațiunea rom. -ință, corespundătoare term. lat. -entia, ital. -enza... în neologismele: „conferință, sentință, tendință”, de ce nu ni-s'ar ierta să o folosim și în neologismele: „diferință, diligență, prevedință...”?

Pluralul „carî” dela „care” pôte fi folosit și pentru feminin, gramatica o admite: „case și căși”, „bôle și bolî”.

Pentru ce „scriitor” și nu „scrietor” (conj. III), cum rosteșce poporul (pe la noi), coresp. gramaticeî? Dela „fiesc” pentru ce „fiiască” cu doi îi, în loc de „fiească” (fiéscă)? — é = ea.

Formele „câne, mâne, pâne” se întrebuintează de tot poporul, nu numai alătura de „câne...”.

Pluralul dela „albastru, măiestru, ministru...” se face cu s, nu cu ș: „albastri, măiestri, ministri...” (încă n'am audît pe nimenî cântând: „doi ochî albaștri...”). Tot așe se face și: „noștri, voștri”, numai când lipsește r, cum rosteșce poporul pe la noi, se face: „a noșî, a voșî” cu ș, ca și dela „prost: proșî”.

Ne mai spun autori, că „verbele de conjug. I-a cu rădăcina terminată în î (infinitivul în -ia) se rostesc la gerundiu cu -ind” (ca la conjug. IV). Da, se rostesc, dar nu e iertat să se scriă așe, ci după gramatică cu „-ând: muiând, tăiând, fotografiând...”, cunoscând, că e o lege fonetică, că „â, ê, î” după î se rostesc î, cum am mai arătat. Străinul va căuta în deșert în dicționar infinitivele „mui, tăi...”.

Autori nu ne învoințază să folosim decât pe î din î, cee-a ce, cum am mai arătat, nu se împacă cu legile fonetice româneșci, nici cu gramatica. Scriem cu î când derivă din î românesc și care înainte de e, î revine la î: „vină, vine”, dar nu „Romîn”, care după legile fonetice româneșci (pe cari autori nu le cunosc, sau se fac că nu le știu) ar căta să dee „Romîni, Romîne”, cee-a ce nu se întimplă, fiindcă nu derivă din î. Tot așe violază gramatica și legile fonetice rom., scrierea cu î în gerundiul conjug. I-a: „lăudînd, ascultînd, apăsînd...”, care se face cu â, nu cu î, după gramatică, iar legile fonetice rom. nu cunosc păstrarea lui d, t, s înainte de î (ci se prefac în đ, ț, ș) ele se păstrează numai înainte de â: „lăudând, ascultând, apăsând...”. Cu regulî arbitrare, cari violază gramatica și legile fonetice rom., se pot face grafii, dar nu ortografiil „definitive” și obligătoare pentru totă lumea românească.

Verbele „cuprinde, încunjura (încunglura)” nu se scriu

niciodată cu „o; coprînde, înconjura“ — ultimul a fost confundat cu neologismul „conjura“.

„Fundațiune“ se scrie cu *u* în loc de *o* (fond) nu numai „dîn cauza lat. „fundatio“, ci și a rom. „fund, afund, în-cu-funda...“.

Despre *u* mut am mai vorbit. Autori spun, că n'are temeuri într'o ortografiă fonetică — dar de unde scot pe *u* în formele masculine articulate „ochiul, vechiul“, în „rogu-te, purtându-l...“?

Formele „sîntem, sînteți, sînt“ cu *i* în loc de *u* sunt îndreptățite și folosite, dar nici „suntem...“ nu sunt chiar așa de neîndreptățite, dacă avem în vedere, că „sunt“ pentru „sînt“, ca și „curund“ pentru „curînd“ nu ne vatămă auzul și simțul limbistic ca bunăoră „sumt, făcund“ pentru „sîmt, făcînd“. O fi contribuit la asta și formele latine: „sum, sunt“.

Nu șcim de ce-și bat capul autori cum sê scriem pe franc. „centură“, când avem rom. „cîngătore și cîngă“ păstrate mai fidel dîn latină.

Autori nu primesc formele gramaticale: „mê apropiu, întârzîu, mê mâniu...“ (după Pușcariu-Naum: Indreptar ortografic), ci formele degradate: „mê apropîi, întârzîi...“ (ca la pers a 2-a).

După *ș* sau *j*, spun autori, se scrie „ea, a“, dacă se află în alte forme *e*: deșeartă (deșert), așează (așez), șeade (șed), șeapte (șeptime), șearpe (șerp), șease (șesime). Motivarea e falsă, căci *ș*, *j* n'au aici nici o influință, ci numai faptul, că *e* accentuat înainte de *ă*, *a* se rostește ea, *a* (é), care e cazul numai la „deșértă, așédă“, pe când la cele-alalte, înainte de *e*, *i* rămîne *e*: „șede, șepte, șerpe, șese“ — și așa se rostesc pe la noi (Năsăud). Se vede, că autori nu cunosc legea fonetică de mai sus, căci ascriu tot șuierătoarelor *s*, *z*, *ț* și lui *r* prefacerea lui *e* în *ea*: „seacă, seară, țeapă, creangă“, dar în „aleargă, șteargă...“?

Despre ungurismul „seamă“, care ne spurcă totă limba, ne spun autori, că „e bine să se scriă cu ea“ (poporul rostește numai „sama“ dîn ungur. „sam=szám“ ar fi bine să fiă dat afară dîn limbă, căci i-se dau o sută de înțelesuri ca în limba selbaticilor.

Autori argumenteză (fals), că „țeapă“ cată să fiă scris așa, fiindcă în plural are „e; țepi“, dar „țară“, nu are la plural pe „e; țări“. Asta nu e chiar așa; poporul rostește în unele regiuni aceste cuvinte pe unul ca pe altul, la singular: „țapă, țară“, la plural: „țăpi, țări“, iar în alte regiuni: „țepi, țeri“, prefacerea lui *e* în *é* nici nu e lipsă sê fiă arătată în scris, ci să fiă lăsată în sarcina lui *ț*, *s*, *z*, *ș*, *j*. Prefacerea lui *t* latin în *ț* încă reclamă pe *e* nu pe *ă*. Pe unde se rostește „țepi“, dar „țări“, acest-a nu e autohton acolo (v. Pușcariu: Limba română).

Dar autori aveau lipsă de acésta destîngere, fiindcă argumentarea vechiă, când au prefăcut pe „țeară, țeri în țară, țări“ a fost

de tot proustă : strigau bolșevici fonetiști, că „pentru ce să ne îndreptăm după o limbă străină : latina“ ? — dar pentru ce nu după legile fonetice românești ?

Formele „șea, măsea“ (dar „purcea“ ?) sunt regionale. Pe la noi se rostesc : „șè, măsè, purcè...“, cari forme pentru singular rezultă după tăierea termin. -le dela plural, ca și infinitivul conjug. a II-a după tăierea lui -re dela infinitivul lung „vedè-re, plăcè-re, ținè-re...“ „ține“, nu „ține“ nici „ținea“, numai conjug. I-a are la infinitiv pe a.

Diftongul ia I-au preschimbă în ea (în lipsa lui i scurt) nu numai la „chea, vechea (dela vechiu)...“, ci chiar și la verbele de conjug. I : „împărechia, veghia“, scriându-le (căci nu se poate ține : ortografiându-le) ca la conjug. a II-a, la care le-au și trecut. Acum altă mirozenie, vom ave verbe de conjug. a II-a, cari la indicativ pres. se conjugă ca la conjug. I-a cu ez : „veghez, împărechiez“. Asta e gramatică și ortografia fonetică !

După autori femininul dela „acel-a“ e „aceia“, pe când acest-a e pluralul, corect : „acelî-a“ cu e curat (înainte de i), iar femininul dela „acel-a“ e „aceea (acee-a)“ cum se și pronunță : „acèea“ (e accentuat înainte de e se rostește e). Rădăcina cuvântului e „a-cel, a-cè“, la cari se adaugă particula : a.

După gramatica lor autori au „plurale masculine în -ia (!) : „aceștia, atâția“ și plurale feminine în -ea : „acestea, atâtea“. Nu există plurale românești în a după gramatica rom., dar cuvintele aceste-a nu sunt scrise corect ortografic : ele trebuie scrise : „aceșî-a, atâî-a, aceste-a, atâte-a“ (singular „acest-a, atăt-a“), la capăt cu particula a, care nu ie parte la flexiune.

Autori „nu admit formele „pacinic, vecinic“, căci lipsindu-le i scurt nu le pot scrie, cum se rostesc : „pacînic, vecînic“.

Verbele de conjug. IV, cari au o vocală înainte i final, conțin și pe i în temă, dar autori nu respectă nicăiri tema și scriu „voesc, îdoesc“ în loc de „voiesc, îdoiesc“. Formele populare (degradate) : „să pue“ în loc de „pună“ și nici „puie“, ca și „să sae“ (nici saie) în loc de „să sară“, nu pot fi admise în limba literară (n, r dispar numai înainte de i).

Dacă scrii „obiect, subiect“, de ce nu și „adiectiv, proiect...“ (nu „adjectiv, proect“) așe a rămas și în românește cu „i : iepta“.

Și pe la noi se face pluralul „treji“, dar nu „mânji“, ci „mânđi (mânđ), cee-a ce înseamnă, că poporul face destingere între z môle și đ aspru, derivat din d (latin, sau român). Acest d prefăcut în đ înainte de i dela plural și trecut și la singular nu poate trece la j înainte de acel-ași i, deci „mânđ, soldđ“ fac pluralul : „mânđî“, soldđî“, nu „mânji, solji“, ca în slavele : „treaz, viteaz“ ; „veșceđi“ nu veșteji (veșced), ca și „muceđi...“.

„Ignorant“ se ține după scripturile vechi : „neștiinte“, iar „acvilă“ s'a păstrat până ađi : „aceră“.

Sunetul s intervocalic în românește nu s'a prefăcut în z,

de ce l-am introduce în cuvintele latine și grece: „causă, basă, musă, frasă...“?

Grupul sc urmat de e, i nu trece în șt pretutindenă, deci nu trebuie primită rostirea regională, care nu respectă rădăcina: „muscă, muște“ — ci „mușce...“.

Latinul „ex-“ a trecut în rom. în s, is- ca și în italienește, de ce am scrie: „extrage, extirpa“ legat de cuvinte românești: „estrage, estirpa (stirpi)“? „Pedestru“ nu e neologism, ci cuvânt românesc. Pe „afiș“ justiția l-a românit: „afipt“, (verbul „în-fige“).

Terminat, fr. -tè s'a prefăcut în -tate, nu din cauza formelor latinești, ci românești.

Despre trecerea arbitrară a verbelor dela conjug. a II-a la a III-a „ține, rămâne“ nu se declară autori, dar le-au trecut și le scriu „va ține, va rămâne...“.

După autori „cuvintele românești nu pòrtă accente“, că de aceea e grafia fonetică, să nu arēți în scris cum se rostesc cuvintul, scriēnd: „eu voi voi, dar voi nu veți voi“, scris fonetic: „eu voiu voi, dar voi nu veți voi“. Cum sē pòtă distinge străinul în forma „nebuni“ verbul „nebuni“ de subst. „nebun“, sau în „nebunii“ forma flexionară dela „nebunie“ de pluralul articulat dela substantivul oră adiect.: „nebun: nebunii“, care în rostire are numai un i, nu doi.

*

Singurul argument pentru apărarea grafiei fonetice a fost, că ar fi mai simplă și mai ușoră de învățat. Cu principii „utilitariste“ însă nu se fac ortografiile, ci numai grafii. Ortografia nu e iertat să fiă degradată la preceperea și putințele celor mulți, cu sacrificarea gramaticii. Și altcum, țeranul nu va scrie niciodată corect ortografic, oră cât de simplă ar fi grafia, ci va scrie după urechi, cum scriu ađi chīar și scrietori, numai în școle e obligătoare ortografia Academiei. Dar ore e mai ușoră de învățat babilonia grafiei propuse în acest proiect după gustul autorilor, decât legile simple gramaticale? Am învățat în sat scrisul după ortografia etimologică și tot acesta ortografia a învățat pe copilul un unchū al mamei, Roman Pop, despre care a rămas în sat amintirea și đicerea, că „toți, câți au āmblat în școla lui Roman Pop, știu scrie și citi“, ceea ce însă nu s'a putut spune de urmașii lui, cari au învățat pe băiați simpla grafia fonetică.

D-l prof. Pușcariu recunoșce că ortografia Academiei „nu e ideală, dar e mai simplă“ — acesta e un defect — „și că pòte fi perfecționată prin modificări, ce i-se pot aduce“. Nu cred, că va afla aceste modificări în acest proiect pentru stricarea gramaticii.

„Cartea românească“ a pus un premiu pentru o gramatică, și în nobilă întrecere a pus și Academia unul. Dar dacă în mai mult de o jumătate de secol școla fonetică n'a fost în stare să

dureze o gramatică cu grafia fonetică, nici acum nu se va pune la cale. Gramatica nu poate fi adaptată forțat la o grafie simplă, arbitrară, nerațională, ci grafia cată să fiă adaptată la gramatică și legile fonetice ale limbii. Nu se poate face gramatică cu pluralele în -ă (noaună, ouă...) și -ia, ea, și cu proiecte de grafie ca cel de față, care pare că n'are alt scop decât să strice gramatica, iar verbele nu mai aparțin la o anumită conjugățiune, ci acésta atărnă de bunul plac al scrietorilor. Delegații profesorilor de l. română sunt îndatorați să ne deé și proiectul de gramatică după proiectul lor de ortografie — dar se poate că lor nu le trebuie gramatică.

Nu înțelegem pentru ce ține la grafia fonetică Academia ca la sânta-scriptură, orî poate e cestiune de prestigiu. Dar academicienii noștri au colegi în Franța, cari încă au pățit-o, voinđ să introducă o grafie fonetică simplă.

Nu se face veștmîntul independent de corp, și pe urmă să operezi corpul (limba și gramatica), ca să se potrivească cu veștmîntul (ortografia). Așe nu e mirare, dacă d-l prof. Pușcariu constată, că „unul din dece cuvinte îi pune o problemă de ortografie, ortoepie, sau gramatică (vă însemnați bine că e vorba numai de cuvintele românești, nu de străinisme). Pentru acésta e de vină numai grafia fonetică fără principii și fără tradițiune, și nu „individualismul esagerat românesc — să ne cugetăm la Germania, Italia..., cari încă n'au avut o „organizare colectivă” până în timpul mai nou, pe noi ne-au împedecat să o avem dușmani, și nu individualismul nostru esagerat, cum crede d-l prof. Pușcariu.

(Notă. Vedî relativ la ortografie și Nri din acésta Revistă : 9—12/932 și 3/938).

„Preotul deșeptărei nóstre“ tradus în românește

Am vęđut-o și asta. Până acolo merge întrecęclunea și încrederea în sine a școlei fonetice, că neîndestulită cu limba românească curată alui A. Mureșianu, „preot deșeptări nóstre, semnelor vremi profet”, s'au apucat să-l traducă în limba păserescă a școlei fonetice. D-l prof D. Munteanu — Râmnic tîpărește în „Gazeta cărților” (Oct. 1940) câte-va poesii de A. Mureșianu, făcęndu-le mai multe direseturî, și arętând numai în note sub pagină, cum a fost în original. Și în forma acésta, ni-se spune, că vor „pare” în volum. Adecă în loc de a induce direseturile sub pagină ca note lămuritoare — de cari nu prea era lipsă — sunt induse în text, falsificând originalul.

Dar să vedem câte-va direseturi, ca să ne putem convinge („da seama”), întrucât au fost, sau nu îndreptățite.

Pe „caut“ îl înlocuiește cu forma regională „cat“. Ce ne-voliă era să se introducă acesta în textul original? Arhaicul „au“ îl înlocuiește peste tot cu „sau, ore“ — pe „au“ l-a folosit și Eminescu. („Au prezentul nu ni-l mare?“). pentru ce trebuia suprimat din poesia lui A. Mureșianu? Și mai pe dos e dires-tura: „Români, sau neam străin“ în loc de „Români, au gen străin?“ Am mai arătat, că poporul înțelege sub „neam: co-sângenî, rude“, (nu de fasole), și nu „națiune“, cum îl folosesc scrietori școlii fonetice. A. Mureșianu, care știea românește mai bine decât acești-a, și care a cântat în imnul național „ro-mâna națiune“ (rădăcină rom. nat + iune), nu putea să scrie contradicerea: „neam străin“; „neamul. cosângeanul“ nu e „străin“ și „străinul“ nu e „neam“ — aceste-a se eschid unul pe altul; tot așe nu se pôte spune „neamul unguresc“. Cum reinvia scrietori străinisme dispărute din limbă ca „pristăvi“, sau cari nici n'au intrat în limba poporului niciodată, ca „pre-doslovie“, ore pentru ce n'ar reinvia arhaicul românesc „gint“ (acee-ași rădăcină latină ca și „gen“) pentru a înlocui fabricatul unguresc defectuos „neam“?

„In darn imî este ruga“ — l'a folosit și Eminescu, e ital. „in darno“. Tot așe nu trebuia înlocuit nici „va“ cu „vrea“ („sôrtea nimic nu va să lase“). „Provenitor“ e rădăcină și formă românescă, și putea remâne, cum introduc scrietori de ađi atâte-a neologisme de prisos, pentru cari avem cuvinte românești. „Din sinul său“ — pentru ce trebuia dires-tura „din sinul ei“? „său“ se folosește și pentru „al lui“ și pentru „al ei“. De ce trebuia „depărtéză“ înlocuit cu „departă“, „sôrte“ cu „ursita“?...

Suntem curioși cum va fi profanat imnul național în limba școlii fonetice. Va băga și acolo „neamul“ unguresc în loc de „națiune“, sau „gândurî“ în loc de „cuget“ („unîti-vă în cuget“)? Vom încerca să-i ajutăm și noi la acesta traducere, bunăoară versul: „Murim mai bine'n luptă cu gloriă deplină!“ în limba păsêrescă a școlii fonetice: „Ne pristăvim în hartă cu slavă îndârjită“, sau „nebănuită“. Ce e drept nici „îndârjită“, nici „nebănuită“ nu corespund român. „deplină“, dar le-am folosit și noi așe, cum le folosesc „îndârjiți și vajnici scrietori ai dârzei școle fonetice, cari în dârzenia lor puțin le pêsă de înțeles, scopul prim fiind împupuțarea stîlului.

E caracteristic că d-lui Munteanu R. nu i-a trecut prin minte să derégă decât poesia lui A. Mureșianu, când își putea pune străduința cu mai bun rezultat la traducerea prosei lui Creangă, ca să nu mai avem lipsă de dic'ionarul ruteno-român, ca să o înțelegem. Și limba acesta trece la celî neșciinți de limbă curată românescă.

Și fiindcă a venit vorba de scrierile lui Creangă, vom folosi acesta cășune pentru a face câte-va observări.

În edițiunile pentru școlă a scrierilor lui Creangă naturali că nu se pot publica istorii cu porcării, dar cred, că ar trebu,

să eliminăm și ștreqării, cari ne vatămă simțul moral, cum e cee-a cu arsul tălpilor, de pe urma cărei-a doi nevinovați se bat de se spetesc și ruineză tótă casa, iar ticălosul culpaș, rămâne nevătămăat, ba pôte trece înaintea cititorilor școlari viteaz vrednic de urmat. Dela asemenea vitejii nu e departe până la mucosul, care-și împușcă „fratele de cruce“ (n'am aflat în presă cum a fost pedepsit), și liceani, cari au împușcat pe deputatul Popovicî, în credința, că au făcut o mare vitejiă, Ar trebui introdusă pedepsa cu mörte și pentru acești „eroi“ ai educațiunei fizice, căci asta ar scăpa pe mulți băieți rătécii de alunecarea spre crimă din cauza unei educațiuni prea mult fizice și prea puțin morale. Din mucoși criminali purtați pe brațe în internate nu se va alege niciodată ce-va lucru bun. Liceanul ucigaș, care învătă ađi o meseriă, nu va ajunge niciodată un meseriaș modest, ci îi va sta capul tot la „vitejii“, când își va împlini pedepsa (nu cumva a fost amnestiat?)

Dar cel puțin ar trebui să se legifereze pedepse corporale defăimătore — 25 băte în public, cel puțin la trei rēstimpuri — ca să li-se bage în cap, că crima nu e vitejiă, cum învătă la cinematograf, și nu dă dreptul să se pörte sumeț, ci e faptă rușinösă și vrednică de pedepsă defăimătore. Cănele se învătă la ordine cu bâta.

„Spiritul Romei antice în România“

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Un înalt demnitar al statului a făcut unui trimis al presei italiene declarațiunea : „Spiritul Romei antice trăeșce (uităm pe românescul „văștueșce) nestins în România“. Spiritul Romei antice s'a manifestat în școla românescă alui Cipariu, dar anarhia școlei fonetice lucră ađi pe întrecute la sugrumarea spiritalului latin și a latinității limbei. E o adevărată epidemiă la scrietori școlei fonetice de a ucide cuvîntul și sufletul românesc și a-l înlocui cu cuvîntul străin. Citiți strigătul de alarmă, ce-l publicăm de mult drept motto pe fruntarul acestei micē reviste și judecați cum se împacă cu „spiritalul Romei antice“ imbrâncirea brutală a nobleței clasice multimilenare de pe tronul „cugetărei“ românesci și înlocuirea ei cu parvenita străină, democrata „gândire“, ba chîar și a numelui de Român cu numele, ce ni-l-au dat străini. Acest-a e spiritalul Romei antice să nu mai poți suferi cuvîntul românesc moștenit dela străbuni latini? *)

Acolo am ajuns cu desmățul școlei fonetice, că într'un Dicționar latin-român (I. Nădejde) latinul „cogito“ nici nu mai e tradus ca până acum cu corespundătorul român, fiul său le-

*) Rog pe înaltul demnitar să mă credă, că replica asta nu e îndreptată în contra declarațiunei d-sale, pe care și noi o subscriem, fiind vorba de poporul românesc, și nici n'a fost făcută acum pentru prima dată, ea e îndreptată în contra școlei fonetice, care tinde să întunece și sugrume spiritalul Romei înăscut în poporul românesc.

gîtim „cuget“, ci cu parvenitul „gîndi“, ca sî fiã pe placul și în intențiunile scrietorilor. Nu e acesta falsificarea nerușinată a limbii româneșci? Și scrietori și poeți, cari sugrumã latinitatea limbii româneșci, și nu pot suferi nici numele de Român, pãstrînd amintirea Romei antice, mai pot vorbi de „gînduri româneșci și latine“, ba închinã „rapsodii *valahe*“ latinității! Ce ironiã! E logicã în asta? Póte, logicã bolșevicã. Cînd poeți cîntã, orî sbîlêrã: „Neam valah, neam al meu!“, nu ne mai remãne decãt sã schimbãm numele țeri, din „România“ în „Valahia“. E un semn caracteristic al timpului, care inferêzã pentru totdeauna destrãbãlarea și nebunia, la care a dus șcõla foneticã.

Și acest spirít, care numai latin nu se póte numi a intrat pe nesimțite cu șcõla foneticã chîar și la Academiã, a ajuns și acolo la modã, cãrei-a i-s'au supus prea ușuratic chîar și bêtrâni crescuți în șcõla românescã a lui Cipariu. Noutatea modei, ajutatã și de reacțiunea contra latiníștilor puriști, a cucerit, și „cugetarea“ a fost înlăturatã.

Nu voiú discuta de astãdatã cu demagogia, ci mî îndrept cãtrã d-l prof. C. Rãdulescu-Motru, fostul președinte al Academiei și cãtrã d-l prof. S. Pușcariu învêțatul nostru filolog, membru și al Academiei germane, și-i întreb dacã sunt în stare sã argumenteze și sã ne convingã, cã strãinismul „gîndire“ ar fi mai corespunďtor, sau mãcar tot așe de corespunďtor, sau cã ar „esprima o nuanțã, sau ar da o precisiune mai mare“ decãt rom. „cugetare“ — din contrã „gînd“ însemnã, și încã în primul loc, „grițã“. Și atunci pentru ce atãta preferințã pentru democrata „gîndire“ și desconșiderare și dispreț pentru rom. și clasica „cugetare“, cee-a ce duce la sugrumarea și înlăturarea ei. Casul din Dicționar e cãt se póte de grav, și nu e iertat sã-l trecem așe de ușor cu vederea. Nu ne vom împãca niciodatã cu gustul și „bunul simț“ limbistic al „gîndiríștilor“ și al celor ce n'au fost în stare sã prețuiescã pe „cugetãtorul“ lui Eminescu și au simțit nevoia (?) de a-l înlocui cu parvenitul, fabricatul prós-pet „gînditor (linguistic“), filosoful și filologul democrat „în itarî (cióreci), opinci și frac“ — vorba d-lui prof. P.

Am mai spus, cã conșiderãm ca româneșci cuvintele strãvechî dace (albaneze), ca „moș, brad, codru...“ și cele grece vechî, ca „drum, vlãstar, temeiu...“, cã primim ca și Cipariu slavismele vechî încetãșenite, pentru cari n'avem terminî de origine latinã, ca „drag, scump, platã...“, dar e o crimã în contra limbii româneșci și a „sõiritului Romei antice“ sã înlaturî și sugrumî cuvîntul strãvechîu românesc, înlocuindu-l cu strãinisme de ferî-alaltãferi. T. Maiorescu, care n'a fost purist încã ne-a invêțat, cã unde avem pe lãngã cuvîntul strãin unul românesc, de origine latinã, îl vom înlocui cu acest-a — lucru de sine înteles pentru orîce Român naționalist (numai pentru celî de de stãngã, nu). Invêțatura românescã a lui Maiorescu catã sã o

prețuim mai presus de „prostul gust”, orî nepăsarea scrietorilor școlii fonetice, cari sunt stăpâniți de o adevărată mania de a sugruma cuvîntul românesc și a-l înlocui cu cel străin. A recunoscut-o acêsta și un gazetar — cum am mai arătat — că „noutatea stilului e o condiție esențială a scrisului, gazetari trebuie să fugă de cuvîntul banal” — cuvîntul străvechîu românesc, „limba vechîă și înțeleptă”, a ajuns „banal”, numai străinismele dușmane sunt adorate și cucuiate chîar și unde nu lîe locul — pentru a-și împupuța scrisul și a-și acoperi lipsa de idei.

Și adorațiunea acêsta copilărosă pentru cuvîntul străin, folosîndu-l în nenumărate înțelesuri, pe cari nu le are, dar pentru cari limba românească are termîni speciali corespunzătorî, ne degradază latinitatea și limba la limbile selbaticilor, la cari un cuvînt are o sută de înțelesuri. Așe e ungurismul „samă”. Să luăm numai formațiunea „a-și da sama”, care se pôte traduce româneșce curat și frumos de regulă prin „înțelege”; în loc de „când mî-am dat sama, de ce e vorba”, pe româneșce: „când am înțeles de ce e vorba”. Nu e asta bine și de înțeles româneșce? Și atuncî pentru ce au îndrăgît și preferit străina dușmană „sama”?

Dar să luăm alt cas cu „a-și da sama”. În valoroasa lucrare a d-lui prof. Pușcariu „Limba română” la pag. 189 citim: „Scrietori latinî își dădeau seama de diferențele, cari existau între limba literară și cea rus'ică”. Incerțați să înlocuiți aici pe „își dădeau seama” cu „înțelegeau diferențele.” — nu se potriveșce de loc, aici nu se pôte înlocui decăt cu „cunoșceau și scrietori diferențele...” „A înțelege” și a „cunoșce” însă sunt două noțiuni distincte, și atuncî se chîamă cultivarea limbii româneșci a le înlocui pe amândouă cu acel-ași ungurism? La pag. 71 jos scrie d-l prof. P: „Românul nu-și dă seama că s dîn prefixul „des-“ e altul în „despart” și altul în „desbrac” — aici „nu-și dă sama” nu se pôte reda nici prin „înțelege”, nici prin „cunoșce”, ci „nu pôte destinge”. La pag. 72 sus în frasa: „fără s'e-și dea seama că se abat dela rostirea originală” s'ar putè traduce numai cu „fără să vèdă, să observe...”; iar la pag. 111: „de când mî-am dat seama de acêstă deosebire”, s'ar putè reda cu „de când am luat amînte acêstă deosebire” (sau: „de când am băgat de seamă” — cu acel-ași ungurism)... Dar câte înțelesuri îi dau celî-alaltî scrietori, că te apucă grêta citînd repetările: „ne dăm seama... ne dăm seama...”, iar în o revistă pentru poporalizarea științei citim, că dacă pămîntul s'ar ciocni cu o cometă, noi „ne-am da seama”, înțelegînd, că „ne-am da, ne-am pîerde viêta” — asta-i culmea desmățului și abuzului cu străinismele adorate.

La pag. 171 d-l prof. P. scrie: „întînderea conjunctivului pe seama infinitivului”, unde numai de dragul ungurismului „samă” îl foloseșce în un înțeles necunoscut de popor. „Pe seama” nu însemnă nicîdată „în dauna, în sarcina”, ci numai

„în folosul, pentru, spre binele...” Tot așe de rău e folosit și în „o seamă întregă de cuvinte” (o sumă...?), pe care nici poporul, nici cărturarul nu-l înțelege (v. articolul despre „sama unгурéscă”) — nu era mai bine și pe înțelesul tuturor: „o sumedenie, o mulțime?”

Mai dăm aici un cas, cum se abuzază de străinisme în dauna cuvîntului românesc. În art. „Sonametan” (Natura, a. 1941, pag. 428) d-l profesor I. Simionescu, membru al Academiei și un neobosit poporalizator al științei, scrie: „e o întreprindere, care se *bizue* pe exploatarea gazului metan”, cee-a ce pe românește înseamnă: „o întreprindere, care se *încrede* pe exploatarea...” — acest-a e înțelesul unгур. „bizui”, cee-a ce în frasa de sus n'are nici un rost. Scrietorul a vrut să dică „întreprindere întemeiată pe exploatarea...” (de ce n'a scris așe?), dar acest înțeles nu-l are „bizui”, nici la popor, nici în scripturile vechi. Dicționarul Academiei încă dă în primul loc înțelesurile: „a avè încredere în cine-va, a se încrede, a se rezema...” și numai mai pe urmă: „a se întemeia pe cine-va”, (nu pe ce-va), dar acest înțeles e foarte depărtat de înțelesul prim a lui „întemeia”, și cu totul străin de a lui „bizui”. Interpretarea din Dicționarul d-lui Candrea, care începe cu „a pune temei, a se întemeia...” e greșită. Citiți toate citatele din aceste dicționare la cuvîntul „bizui” și vă veți convinge, că nu e nici măcar unul, în care „bizui” să aibă înțelesul ce i-s'a dat în frasa citată, dar se pòte înlocui peste tot cu „(se) încrede”, sau cel mult cu „a se încumeta”, sau „a se rezema” (cu înțelesul apropiat de „a se încrede”) Atât „se încrede”, cât și „se bizui” se folosesc numai despre persoane; după cum nu se pòte dice: „întreprindere încredută pe...” tot așe nu se pòte dice „...bizuită pe exploatarea gazului...”. Și atunci ce nevoia era să fiă înlocuit și străvechil „întemeia” cu unгурismul „bizui”? Nu e destul că se sugrumă cu el străvechil român. „a se încrede” (v. poesia pop.: „Asta-i lumea care-o veđi, La nime s'e nu te 'ncređi...”), apoi „a se încumeta, a se rezema, a se crede în stare...”, trebuia să se înlătore cu el și „întemeia”, al cărui înțeles nici nu l-a avut?

D-l prof. Pușcariu ne arétă la pag. 397 pentru neologismul „credul” ca corespunđător poporal pe „bizuiitor”, pe care nu l-am auđit niciodatã la popor în acéstã formã și în'eles, dar am auđit pe rom. „încredător”. Caut în dicționar și aflu la „încredător și înțelesul lui „credul”, și atunci pentru ce a recurs la un unгурism și nu la cuvîntul românesc? D-l prof. P. lasă alegerea în asemenea casuri „bunului simț”. Să mă ferte d-l profesor filolog, că după o așe alegere n'am nici o încredere în „bunul simț” al d-sale, necum al celor-alaltți scrietori. Chiar și neologismul „credul” e mai ușor de înțeles și pentru popor decât unгур. „bizuiitor”, fiind rădăcină rom.: „cred”.

Dacă veți căuta în dicționar la rom. „se încrede”, veți

afla acele-ași înțelesuri, ca și la ungur. „bizui” și citate atât din limba vorbită ađi, cât și din cronică și scripturi vechi besericești. Și atunci pentru ce scótem și alegem din „scumpele scripturi” (ca și d-l Pisani) numai ungurismele și străinismele, ca să ne împuputăm stilul românesc cu pene străine? Pentru acesta trebuie să „răsfoim” dicționarul, ca să învățăm cum să ne stricăm limba?

D-l prof. Pușcariu recunoște, că „dacă l. românescă ar fi stat sub influința limbei latine, ca la neolatini apusenă, prin beserică, cancelarii, școle, ea n'ar ave aspectul peștit, pe care i-l-a dat contactul cu popóarele vecine”. (Noi aflăm de lipsă să notăm, că în acest contact au fost și numérose încercări de desnaționalizare, cari însă n'au succes, în parte și pentru că stăpânirile barbare au fost înlocuite în scurt timp cu altele și n'au apucat a ne desnaționaliza). „In schimb” — spune d-l P. — „i-ar lipsi puțința, neegalată de alți neolatini (!) de a pute alege între diferite construcții... și între cuvinte cu sens asemănător pe cele mai potrivite spre a exprima cele mai variate nuanțe de gândire” (??!) Nu ne-a convins de loc d-l prof. P. despre folosul, ce am ave după numérosele străinisme de prisos, cari ne innécă și desnaționalizéză limba, dacă chiar d-sa drept probă de acest folos „a ales gândirea ca mai potrivită” decât rom. „cugetare”. Nu precepem, că „gândirea” d-sale ce „nuanță de gândire” a aflat în „gândire”, pentru care (nuanță) nu ar fi fost potrivită „cugetarea”. Tot așa nu vedem „nuanța” lui „a-și da seama”, din contră am vedut că chiar d-l prof. P. îi dă o multime de nuanțe, înțelesuri, pentru cari l. românescă are termi ni rěspicați: „înțelege, cunoște, distinge, vedè, lua aminte...”, dar la celi-alalți scrietori câte înțelesuri mai are! Nu vedem pentru ce „de seamă” ar fi mai „potrivit” decât „de frunte”, „mai cu seamă” decât „mai ales”, „bizuitor” decât „încredător”, „bizui” decât „încrede”, „tovarăs” (nici ađi nu ne-am săturat de „dragostea” pentru „tovarăși”) decât „soț”, „gânditor”, decât „cugetător”... ca să nu mai vorbim de casurile, unde străinismul e folosit în alte înțelesuri cu totul necunoscute și nepotrivite.

„Pentru a alege între cuvinte cu sens asemănător” d-l prof. P. nu ne dă ni-ı un principiu — departe de d-sa principiul național al lui Maiorescu, pe care pentru acesta rătécire il trece pe lista négră a „puristilor”. D-sa ne îndruméză numai la „bunul simț” și luarea ca model a scrietorilor „de seamă” („de sumă”? — d-l prof. P. recunoște singur că „scrietori mai puțin talentați se întrec să introducă cuvinte regionale neînțelese în cele mai multe părți ale țerei”). Dar noi am vedut câtă încredere (adică „bizuia”) putem da „bunului simț”, chiar al academicienilor. D-l prof. P. ne arétă scrierile lui Creangă ca „comóra nesecată a limbei populare”, comóra de rutenisme, pe care nu o poți înțelege fără dicționarul ruteno-român alăturat

la operele lui Creangă. Acest-a e modelul de limbă românească? Prețuim după cuvîntă povestirile lui Creangă, ca și „scumpele scripturi bătrâne“, dar nici una, nici alta, nu se pot compara pentru l. românească cu „Divina comedă“ pentru l. italiană. La alegerea cuvîntului „potrivit“ nu e iertat să ne îndreptăm după calitatea scrietorilor (forțe relativă), ci a cuvintelor. Nici pentru un Eminescu, necum pentru un Creangă, sau cronicari nu e iertat să sugrumăm cuvîntul românesc cunoscut de tótă lumea românească („banal“ la bolșevici) ca „vecin, înălbi, vindeca, încrede...“, pentru a-l înlocui cu străinismele dintr'un unghiu al țerei, în proces de desnaționalizare, ca „megieș, ghili, tămădui, bizui...“, și să le impunem întregului popor românesc să le învețe. Asta ar fi dictatură bolșevică, Geniul, care va da forma definitivă, nestrămutată, limbei românești în „Divina dramă“ românească, n'are nimeni dreptul să-l îndatoreze să primescă în scrisul său tóte slavismele, rutenismele, ungurismele... de prisos, în dauna cuvîntului românesc.

Nu ne trebuie cu orice preț o „limbă populară“, rutenită în Bucovina, unгурită în Transilvania... ne trebuie mai presus de tóte o limbă românească („vecin, înălbi, încrede...“ nu sunt și românești și populare“? Pentru cultivarea limbei românești ne trebuie principii și nu „bunul s'nt“, atât de supus rătécirei, ne trebuie principii de drépta, naționale în primul loc și nu de stânga. Nu acus persoane, ci acus scola fonetică, despre care a prevédut încă Cipariu, părintele filologiei române, că va duce la anarhiă. Supuși la încercări brutale de desnaționalizare, cari se continuă și ađi în unele părți (d-l prof. P. n'a putut-o prevedè), avem datorința să ne curăm limba, grăul românesc de neghina próspetă aruncată cu forța în pămîntul românesc, pentru a ne înneca și sugruma limba și sufletul românesc.

Si scrietori, până și academicieni noștri nu află ce-va mai bun de făcut decăt să strîngă tóte străinismele pentru a înlocui cu ele cuvîntul românesc. D-l prof. P. vorbește cu ironiă de „dítirambe puriștilor“, dar se ferește (pentru ce?) să o spună lîmpede ce înțelege sub „puriști“. Dar dacă avem în vedere, că d-sa a trecut și pe Maiorescu în lista négră a „puriștilor“, cu părere de rěu cată să constatăm, că sub „puriști“ înțelege pe cei ce avără cuvîntul românesc față de cel străin, dar îi e órecumva să o spună pe față. Pe când d-sa n'are un singur cuvînt de apărare pentru cuvîntul românesc, ci numai ironii, are „dítirambe“ (ca să-i plătim cu aceeași monedă) pentru apărarea străinismelor, când scrie: „puriști voiau să alunge din limba literară cuvintele de origine neromană devenite în cursul veacurilor trup din trupul nostru“. Dar ce să đicem noi despre d-sa și scrietori școlei fonetice, cari „alungă din limba literară“ cuvintele străvechi, de o dată cu „Roma antică“, de origine romană, cari nu au „devenit“, ci s'au născut și au fost neîntrerupt „trup din trupul nostru“, ca „cugeta, încrede, în-

ţeleg, lucru, vecin, înălbi..." — pentru a le înlocui cu unguisme şi străinisme de alaltă ieri.

Dar d-l prof. Puşcariu ne dă totuşi un cas de deosebire, de „nuaţă” între turc. „musafir” şi rom. „ospete”, şi anume, că *pe alocuri* se dice „musafirului îi dai o dulcătă şi plécă; asupra ospetelui trebuie să asmuţi uneori câni (căci nu se mai duce)”. Şi destingerea asta vre d-l P. să o introducă în l. rom. literară, aşe că numai turc. „musafir” cu înţelesul cinstit ar pute să rămână, iar urgisitul „ospete” român e „alungat cu câni”. Destingerea acesta s'ar pute face în l. turcescă, dar nu în l. românescă. În Transilvania, care n'a cunoscut turc. „musafir” până la unire, „ospetele” nu se alungă cu câni, şciţi vorba Românului: „bucuroşi la ôspeţi!” Iar dacă vre să facă destingerea citată mai sus, spune: „sunt ôspeţi, la cari le dai o dulcătă şi plécă, şi sunt ôspeţi, cari...”, numai d-l P. ar vrè să asmuţe câni la rom. „ospete” — nu, aşe cultivare a limbei rom. nu ne trebuie. Tot aşe a descoperit d-sa deosebire de nuaţă între slavul „găsi” şi rom. „afla” în dauna (adecă „pe seama” — cum scrie d-sa) acestui din urmă, cărui-a i-a aflat o nuaţă necunoscută la popor, dar care condamnă la perire pe rom. „afla” — nici nu-l mai aflî în scrisul rom., ci numai slavul „găsi” şi ungur. „întâlni”, preferit de d-l prof. P. (românul nu spune, că cutare cuvint „se întâlneşce”). Tot d-sa şi-a dat încuviinţarea, făcând constatarea, că forma rutenismului „ghili” pentru „bili” în locul rom. „înălbi” tinde să devină „literară” şi cată să-l înveţe tótă lumea românescă, căci rom. „înălbi” a devenit „banal” şi „nepotrivit”, numai poporul mai cântă: „Dragi-mi-s nevestele Côlea primăverile, Când înălbesc pândeale...”, acum cată să înveţe să cânte: „când ghilesc pândeale”.

Nu „farmecul noului” ne-a adus în Transilvania pe „musafir, geam, zarzavat...”, ci lipsa de principii a şcolei fonetice.

D-l prof. Puşcariu despre „campania antineologistă” ne spune, că discuţiunea e binevenită, dar e inutilă, căci „neologismul, care n'are drept de cetăţenie se elimină dela sine”, şi că „cuvintul norocos”, chiar şi un intrus antipatic la început („gândirea”?), se împune, orî cât ar lupta în contra lui purişti „în numele unor principii mai mult sau mai puţin discutabile”. Dar să mă ierte d-l profesor, că în ziua de ađi, când sunt atâli-a filologi şi „campanii” între „purişti” şi nepurişti, nu mai putem crede, că cuvintele fără „drept de cetăţenie” (nu cunoşcem nici forul, care împarte acest drept) „se elimină dela sine”, când vedem, că clasica „cugetare”, nu încetăţenită, ci născută română, nu s'a „eliminat dela sine”, ci a fost eliminată de demagogia şi bolşevismul şcolei fonetice, şi tot aceea-şi demagogie şi bolşevism, şi nu „norocul”, au înlocuit-o şi au împus şi cucuiat pretutindenî parvenita străină şi democrată: „gândirea”. Am ajuns acolo, că scrietori şi poeţi alérgă nu numai după străinismele vii, ci încercă să reinvie şi strigoi!

slavî morţi şi să ne slavonască limba, cum am văzut cu „pristăvitul”, iar cuvîntul unгур. poporan „borviz = apă de vin”, care n'a fost adoptat în l. literară unгур., (se numeşte : „ásványviz = apă minerală”) e adoptat în l. literară rom. Dacă şcola fonetică a primit „borviz-ul” unгурesc, de ce n'ar primi şi „arviz-ul a dus boroşhordaele cu vîn”, sau versuri poporane ca : „Ast'vară la orotaş Pus-ai, lelchem, făgădaş, C'oiu fi menşosonea ta”... Aşè se cultivă limba românească în şcola fonetică fără principii, cu „bunul simţ” al scrietorilor !

D-l prof. P. crede, că în literatura noastră nu vom afla o şingură strofă scrisă numai cu cuvinte împrumutate din alte limbi, sau o „propoziţie compusă din vorbe neromâneşti”. Asta se pòte, pentru că metrul şi rima nu lasă pe poeţi să folosască numai străinisme după „gustul” şi „bunul lor simţ”, dar tendinţa, orî epidemia de a alerga după străinisme există la scrietori, numai d-l prof. P. nu o vede (adecă „nu-şi dá seama”). Iată aici o probă de fanfaronadă slavo-unгурescă din prosa şcolèi fonetice : „Blagoslovită fie truda neobosită (!) şi glia roadelor îmbelşugate, pe care o munciţi cu atâta hotărîre şi dragoste şi dăruire neprecupeţită, alcătuind şi înveşnicind trăirea şi vlaşa de biruinţă şi dărzenie a neamului” — din care ţerani, căror e adresată, nu înţeleg nimic. Citim în „Luceafărul” đicerea caracteristică pentru epidemia scrietorilor de a da cuvintelor alt înţeles decât cel îndătinat : „cel-alalt obraz al problemei”. Până acum „obraz” (slav) aveau numai ómini, şi nici aceştia-a toţi (pot ave însă şi aceştia : „obraz de căne”), dar „faţă” aveau şi ómini şi mēsa, cartea, apa, problemele... De acum însă vom ave şi probleme „cu obraz” şi „fără obraz”. (Scrietorul a înţeles rău „lupta în plină desfăşurare dintre obraz şi faţă” accentuată de d-l prof. P. şi a vrut să intervină în ajutorul slavului „obraz”, ca să înlocuiescă peste tot „faţa” românească).

În timpul din urmă şi geologi au înlăturat neologismul „teren” (rădăcină rom. dela „terra = ţeră”) şi-l înlocuiesc cu unгур. „tărîm” (împrumutat de Unguri tot din latină), dar care n'are în româneşte înţelesul lui „teren”, ci numai asemînarea formei. „Viéja” încă au început a o înlocui cu plăsmuirea slavă : „trăire”, aşè că în loc de „puterea de viéja” đic : „puterea de trăire”, şi pe urmă „vlaşa de trăire”, ca să nu mai rămână nici un cuvînt românesc. Altă probă de limbă botez-ată unгурescă : „mâna-í era beteagă dela încheetura label”. Ţerantul đice „labă” la picîórele unor animale, dar nicîodată la „mânile óminilor”, asta e numai licenţa scrietorilor de a-şi bate joc de limba românească cu „laba” lor.

Un scrietor ne povesteşte dela cîmp, că „un ţeran íşi trăieşte tihna (?)! lucrului de cósă”. „Lucrul de cósă, cositul” e cel mai greu lucru la ţeran, aşè că s'ar putè vorbi de „truda...”, nu de „tihna lucrului de cósă”, dar se pare, că scrietorul a vrut sè spună altceva, că ţerantul „meriđa, íşi ţinea

răpaosul, orî hodina" (nu „tihnă") după lucrul de cósă. Dar voînd sê o spună mai presus, nu așe „banal", pe înțelesul tuturor-a, a spus o mirozenîă. Ne vine în mînte caracterizarea lui Reinach despre decăderea limbei latine: „scrietori căutau cuvînte nòue, străîne, întorseturî ale limbei, se ținea de cel mai mare triumf al artei să spună întortochiat, greoiu și de neînțeles lucrurile simple și limpedi". Curat ca la noi.

Dar aflăm chiar și în publicațiunile universităților frase gazetăreșci favorite, ca bunăoră în „Daco-România" (vol. ultim, prefață): „Directorul a cheltuit în serviciul Museului tótă truda, grija și dragostea..." Poporul „cheltuieșce, orî împinde (am împins mulți bani), orî speseză (dîn acee-ași rădăcină ca și „împinde") bani, orî avere, orî putere...", dar „truda", ca și „bêtrânețea" numai în glumă spune că ar „cheltui"-o. (Bêtrânețe, sculă reă, Cum te-aș vinde de-aș putè, N'aș căta pe ce te-aș da, Numai cât te-aș lepèda") — iar „dragostea" o lasă „îndrăgostîților". Până a nu ne împupuța limba literară cu atâte-a ungurisme, frasa de sus se spunea pe româneșce, limpede: „Directorul a pus, sau a lucrat cu tótă străduînța și cu tot sufletul în serviciul...", fără atâte-a „cheltuială" de demagogîă, orî demagogîă de „cheltuială". Nu se vorbeșce așe româneșce. „Luând ca model" limba poetului Goga scrietori de ađi dau „șmalț", orî „smălțuiesc" — nu óle, ci totul: „inimile, slava, vecînicîă..." Insușirea de a luci a „smălțului" însă e fòrte modestă, și nu ajunge nici pe departe intensitatea „strălucirei". In versul lui Goga: „smălț de fulgere albastre", cu cât era mai „potrivit" și mai întensiv: „străluciri de fulgere...", dar se împedeca metrul — orî pòte pentru „noutatea stilului". Scrietori de ađi însă măimutușesc și defectele poeților.

Srietori de ađi folosesc străinismele numai pentru împupuțarea stilului, fără rost, ba chîar în epitete contradicțòre, ca „truda neobosită, slavă nebiruită, neprihana jertfei, ochi dârji, nehotărîrea cea de zăbavă, beteșugurile șcòlei și tãmăduirea, vitejie biruitòre, ucenicie hotărîtòre...", sau, se pòte da o folosînță mai pròstă ungurismului adorat „belșug", ca în frasa: „serbarea a fost îmbelșugat rãvășită de ploaie"? Acest-a e folosul străinismelor „neegalat de alți neolatini..."?

D-l prof. Pușcariu crede, că de multe orî nu nevoia ne-a făcut să primim pe lîngă cuvîntul românesc, pentru acee-ași noțiune unul străin, ci „pasiunea de a ne îmbogăți limba"(?) și „aplecarea nòstră pentru lucș de espresii", bunăoră pe lîngă rom. „tîmp" slavul „vreme", și că rãspândirea slavului „vreme" — până sê înece rom „tîmp" — se esplică dîn întrebunțarea lui dêsă în textele biblice traduse dîn sloveneșce. Adecă nu „aplicarea nòstră după lucș de espresii" ni-l-a întrodus, ci șerbîă slavonă, prin care am trecut noi Români și beserica nòstră, și a cãrei remășite dăunătòre latinîțati nòstre avem datorîă sê le înlăturăm, orî unde se pòte, așe cum ne-a învățat

Maioreescu, după principiul național, nu după „bunul simț”, sau bunul plac al tuturor scrietorilor. Pe la Sibiu m'a surprins, că țărani ieșiți din școlă folosesc numai rom. „timp”, pe când în gazete și scrisul de ađi nu mai află decât pe slavul „vreme”. Răspândirea și puterea de ađi a țiparului și desmățul școlăi fonetice va sugruma rom. „timp”, dacă lăsăm cultivarea limbei la „bunul simț”—plac al scrietorilor, și nu impunem principiul național.

D-l prof P. crede că unele străinisme ca turcul „musafir”, ungur. „vindic” le-a „împus în limbă farmecul exotic” în locul rom. „ospete”. O fi ce-va, căci turcul „musafir” era domn, ungurul „vindic” era domn, iar rom. „ospete” era șerb, rob ca celî-alalî „rumâni”, numire degradată pe unele locuri la noțiunea de „șerbi” de cătră stăpâni străini, numai că limba șerbilor „rumâni” a avut mai multă putere de viață și a sugrumat limba stăpânilor”. Noi avem ađi datoria să ștergem urmele șerbiei din limbă, să repunem cuvîntul românesc în drepturile sale, să fiă la loc de frunte „ospete, Român” nu „musafir, vindic („cu farmec exotic”) și valah”. Așe se cultivă limba în direcțiune națională.

A avut și are tótă dreptatea Dr. C. Păcuraru-Bianu, care în testamentul său pentru „cultivarea limbei românești” constată, că „rutenizarea și maghărizarea e ajutată de curentul literar și didactic poporanist, care introduce în limbă tóte străinisme; e un semn trist de decadență națională, care ne pregătește la o mai ușoră asimilare... Scrietorii nostri făptuiesc o crimă națională, când cu nepăsare, sau din neștiință primesc și cultivă în limbă cuvinte de origine străină în detrimentul celor de viață latină. Prin acest legat doresc a forma simburele unei îndreptări, ca limba noastră să-și pótă menține prin literatură și școlă adevăratul caracter *românesc, neolatin*”. Dar cum respectă Academia acest legat pentru cultivarea românească, națională a limbei? De aprópe șapte anî premiul nu se mai publică. Făcend odată întrebare la Academia, mi-s'a respuns, că din cauza stărei financiare a fondului. Dar sunt prepusuri întemeiate, că nu acésta e cauza adevărată. Am citit declarațiunii dela membri fruntași (adecă „de seamă”) ai Academiei, că legatul Păcuraru-Bianu pentru cultivarea limbei e învechit și nu mai corespunde vederilor („bunului simț”) al Academiei. Ba am văđut, că tot un membru de frunte (de „seamă”) al Academiei, d-l M. Sadoveanu, a mărturisit pe față umanitarism numai pentru străinisme, pe cari ar căta să le tratăm ca neșce „copilî pierduți”, și să-î agestăm și strîngem la sînul nostru, și decî să alungăm și să lăsăm să piără numai pe propriii nostri copilî — curat umanitarism masonic, numai pentru străini.

Va să đică Academia nu mai află de bine, să cultive limba românescă după principiul național, ci o lasă la bunul plac al tuturor scrietorilor, să sugrume cuvîntul românesc și să-î înlocuiescă cu cel străin, cum vedem, că fac și academicienii.

Nu cred, că totă lumea românească ar încuviința această ținută mașteră a Academiei față de limba românească. Pentru cultivarea românească, națională a limbei, pe lângă Păcurar-B. avem și autoritatea indiscutabilă alui T. Maiorescu, ca să nu mai vorbim de părintele filologiei române, Cipariu, de care ați tot băiatul crede, că are drept să-și bată joc. Dar să ascultăm ce crede un nefilolog, fără să fi fost întrebat la acesta chestiune. P. C. S. arhimandritul Scriban descoperind cuvântul străvechiu „arină” (lat. „arena”) în Transnistria, scrie: „De multe ori mi-am arătat părerea de rău pentru cuvintele de bună viță dela Traian perite din vorbirea noastră... Te săgetează în inimă, când vești ce pietre scumpe am avut, cari s'au pierdut... Să ne bucurăm când descoperim asemenea cuvinte, și să le rostim între noi toți” (acest privilegiu îl au numai strănismele). Așe vorbește „bunul simț” național românesc, nefalsificat și „spiritul Romei antice”. Vedem de aici cum lipsa de principii a unei școle poate întorta și cele mai luminate minți și să le ducă la rătăcirea, că toate începuturile de desnaționalizare, de slavonire, rutenire, ungurire, sunt „trup din trupul nostru”, și numai lor cată să li-se deie întâietate, numai ele înfrumusețază limba literară, pe când cuvântul românesc (de origine latină) e „banal” și trebuie înlăturat.

Șcim, că și poetul Coșbuc a ironizat limba unгурită a Ardelenilor cu „alduit era vileagul”. Ați însă „alduitul” și „vileagul” unğuresc au fost introduse în limba Academiei (literară) cu „belșugul” de „beteșuguri” unğurești: „alcătui, kezeșui, hălădui, enședui, făgădui, tăgădui, bizui...” și alte „bizăituri” unğurești, ba încă le află „manierate”, adecă „nălcoșe”, pe româneșca școlei fonetice, într'un timp, când atâți-a Români sunt supuși unğuririi forțate.

Dar am surprins chiar și la d-l prof. Pușcariu mărturisiri de credințe asemănătoare celor din legatul Păcuraru-Bianu. Așe la pag. 192 d-sa ne arată cu bucuriă, că după o numărătoare a d-sale a putut constata, că în scrisul lui Coșbuc, Ispirescu, Creangă cuvintele străine nu fac în mijlociu decât 10%. Dacă d-sa se bucură că procentul strănismelor e așe de mic, atunci pentru ce rămâne nepăsător la mărirea acestui procent, ba contribuie și d-sa, luând apărarea unor strănisme de prisos? Ar fi interesant să facă o statistică, de câte ori a folosit unğurismul trivial: „seama” în dauna atâtor cuvinte românești mai potrivite”. Tot d-sa impută Românului (pag. 365) „lipsă de simț tradiționalist și un mare prestigiu a tot ce e străin”, și ne vorbește de „spiritul Romei și limba, prin care el se manifestă”, iar la pag. 195 o spune limpede că „desigur eufonia versurilor lui Eminescu se esplică în mare parte prin instinctiva preferință pentru cuvintele de origine latină”. Nu se spune ore acel-ași lucru în legatul Păcurar-Bianu, că „strănismele strică nu numai caracterul neolatin al limbei, ci și sonoritatea ei superiără celor-

alalte limbi...”? Și atunci cum să înțelegem acésta ținută ambăguată a d-lui prof. P., și cu naționalisti și cu poporanisti? Iși face impresiunea, că avem de a face aici cu credințe vechi naționaliste, peste cari s'au așternut convertiri poporaniste, cari însă n'au putut înlătura cu totul pe cele d'intâi. Dar d-l prof. P. e dator să limpedescă acésta situațiune și să scótă Academia din încurcătură.

Academia ar trebui să-și aducă aminte, că nerespectarea unui legat de „bun simț” românesc, pentru apărarea limbei, și nemotivată prin nici un principiu sănătos, dă loc și îndreptățire la acuze întemeiate, și că s'ar prea putè, că odată să fiă trasă la răspundere pentru acésta. Academia e datore să lămurască lumea românescă, cum stăm cu legatul „Păcuraru-Bianu”.

Junari nostri ostași sub Conducerea Trimisului Provedinței au respins și alungat bolșevismul amenințator dela fruntariile țeri năstre, iar în lăuntru s'a purces la românirea („romanizarea”) orașelor, meseriilor, industriei și negoțului. Când se va purcede óre și la românirea limbei și a sufletului românesc și eliberarea lor din jugul anarhiei școléi fonetice?

NOTĂ. Cititori să nu credă, că acest articol vre să fiă o recenziune a lucrării amintite a d-lui prof. Pușcariu, el se referă numai la împrumuturile de cuvinte din limbi străine, așè că valoarea acelei lucrări rămâne neatinsă de acest articol.

Despre „munca” și „sama” unгурéscă

De când am purces lupta pentru curarea limbei de străinismele de prisos am observat, că îndemnurile năstre au prins ici și cólea, la unii scrietori, fără ca eli să o fi declarat pe față, că le apróbă. Ađi însă avem multămirea de a vedè și declarațiuni fățișe din partea d-lui Agârbiceanu, directorul „Tribunei” (Nr. 99—940) pentru apărarea cuvintului românesc „lucru” față de străinul „muncă”, recunoscând că „lucrul” de origine latină e mai frumos și cu un cuprins mai senin decât slavul „muncă”, sub care se înțelege în primul loc „caznă”, și apoi „lucru greu, storitor”, lucrul pușcăriășilor judecați la „munci”, așè că „muncă și vóiă bună” e o contradicere, „caznă și vóiă bună” se eschid una pe alta, pe când „lucru și vóiă bună” are rost și înțeles și ne dau o însoțire armoniósă.

D-l Agârbiceanu crede, că încetățenirea slavului „muncă” s'a făcut cu creșcerea numărului lucrătorilor dela oraș din usine și fabrici și cu organizarea lor, pecând adevêrul e, că „muncă” a fost introdus în locul „lucrului” românesc de desmățul demagogic al școléi fonetice, ca în tóte casurile. E de mirare, că d-l Agârbiceanu n'a aflat decât singur numai rom. „lucru”, că e mai frumos, dar foloseșce tot slavul „muncă”.

Am spus-o. nu de mult, că vom ajunge cu abusul „munci” acolo, că vor đice „cerem muncă” și „a munci” pămîntul, în

loc de „lucru, a lucra”. A „munci” cu înțeles activ transitiv se țice numai despre persóne, „a munci pe cine-va” însemnă „a-l supune la lucru greu, la munci, a-l trudi, căzni”, așe că n'are nici un rost „a căzni pămîntul”, ca și „muncile câmpului”, „munca, truda” nu e a „câmpului, ci a omului”, — veđi versul poporan: „Dacă merg la lucru'n câmp, Vine-mi dorul tău pe vînt...” Țin să repet, că „muncitor” la popor e numai adiectiv, numai „lucrător” e substantiv.

Dar abusul cu ungurismul „samă” a ajuns cel mai mare scandal și degradarea limbei româneșci, căci nu mai are nici un înțeles anumit. Așe am observat în timpul din urmă, că ȃicerea „pe sama cui-va”, sub care poporul înțelege „pentru... spre binele, în folosul cui-va”, ađi se foloseșce chîr în înțeles opus: „în dauna, în sarcina cui-va”. În o poesie poporană cîntărețul se întrébă, că „pe sama cui a venit el pe lume”, și răs-punde singur: „pe sama uritului”, și am puté cita și alte poesii cu acel-ași înțeles, și nu se află nici una cu înțelesul ce-i dau scrietori și chîr și d-l prof. Pușcariu în frasa: „întînderea conjunctivului pe seama înfinitivului” (în dauna). În ȃiare am citit „câștiguri pe seama unui popor nefericit”, vre să ȃică: „pe spatele, în dauna”, nu în folosul”. Interpretarea acésta smîntită a fost luată din dicționarul „Cărți româneșci”, în care frasei din Bălcescu: „Transilvania va rămâne pe seama împăratului”, i-se dá es-plicarea greșită: „în sarcina, în puterea, în stăpânirea, sub îngrijirea împăratului”, adecă încă patru înțelesuri diferite pentru aceea-ași formă, cari tóte sunt false, (sau sunt amîntiri din dreptul public), căci înțelesul lui „pe seama” e și aici acel îndătînat la popor, și se putea spune simplu „Transilvania va rămâne împăratului”, fără nici o „samă” unгурéscă, care putea să rămână afară.

Tot așe greșit, și nu în înțelesul îndătînat, foloseșce d-l prof. Pușcariu ungurismul „sama” — fără să fi avut lipsă de el — în frasa „o seamă întrégă de cuvînte”, vrênd să înțelégă: „o sumedenie, o mulțime”, care e chîr contrarul lui „o seamă” sub care poporul înțelege: „uni, unele, cât-va, câți-va...”, ca în frasa: „o samă de ómini”, adecă „uni ómini”, sau „de o samă de vreme” = „de cât-va timp”. D-l prof. P. s'a încurcat cu „o samă” și „sama” (cari n'au acel-ași înțeles), ca și d-l Candrea, care în Dicționar între înțelesurile lui „seamă” dá în primul loc: „număr, cantitate, sumă”. Acésta e traducerea un-gurescului „szám”, dar poporul nostru nu a luat „sama” din dicționar, ci din ȃiceri ca számba venní, adni: „a lua, a da în socoteală”, nu „în număr, orí sumă” (cu care e confundat și pentru asemînarea de formă: „samă”). Înțelesurile de sus sunt desmîntite prin chîr citatele publicate în dicționar. În citatul „o avuțîă, cât nu-i mai șcim sama” nu avem un exemplu pen-tru „o seamă”, ci pentru „seama”, care e cu totul altceva, și are înțelesul mai mult de „socoteală”: „o avuțîă cât nu o pu-tem socoti”. Dar citatul cu „o samă” din scripturile vechi are

înțelesul, ce i-l dă și adă poporul: „cine fură... să se certe cu ocnă până la o samă de vreme“, adecă „la câtă-va vreme“ (nu la o „sumă“). Tot acest înțeles apare și din citatul lui Bălcescu: „primi și dela Bathori o seamă de oșți ajutor“, cee-a ce vre să țină: „a primit ce-va, unele, câte-va oșți“, adecă nu multe, nu o sumedeniă. Altcum în înțelesurile date de scrietori „poporaniști“ nu te prea poți încrede, căci foloseau cuvântul aflat la popor fără să-i studieze înțelesurile. Chiar și Alecsandri folosește slavismul „prilej“ în înțeles de „ocasiune“ (rom. „cășun“), pe când „pîrlejul“ e numai „întimplare rea, poznă“, sau rutenul „vajnic“ în înțeles de „însemnat“ (scrietori îl folosesc și pentru „aprig“), pe când înțelesul lui adevărat e „cumplit, grozav“. Ungurismul „meleaguri“ nu însemnă „ținuturi, câmpii, plaiuri, cuprins...“ cum îl folosesc scrietori pentru a sugruma toate cuvintele românești, ci însemnă „cătun, case împrăștiate afară din sat, pe la margini, împregiurimi locuite“, cum apare și din frasa lui Creangă: „Tote femeile din sat și de prin meleagurile vecine“, sau din o anecdotă din popor de Speranță: „de aseră, de când umblu prin meleaguri după tine“. „Ținut“ e ungurește „vidék“, pe care încă l-au primit bolșevici noștri („vidic“) Dar în poesia poporană aflăm: „Calî în câmpuri nechezând, Și voinici pe plaiu suind“, nu „meleaguri și vidicuri“, ungurești, orî „valahe“.

Un poet a turnat într'un vers licența poetică: „Ne-băgându-i nimeni seama“ în loc de „nebăgându-l nimeni în seamă“. A „băga naia în port“ e natural, dar întors a „băga portul în naiă“ — asta nu merge, nu e tot una, dar cu „seama“ merge, orî îi bagî lui cutare seama“, orî „bagî pe cutare în seamă“ — e tot un drac.

E lucru natural, că din cauza abuzului cu adorațiunea ungurismului „sama“, am ajuns acolo, că scrietori înși-și nu mai știu ce însemnă, dar asta n'are a face, scopul lor de căpeteniă e să-și împușteze stilul cu orî-ce preț și cu cât mai multă „samă“.

D-l prof. Pușcariu în lucrarea „Limba română“ ne vorbește de „polisemia“ unor cuvinte vechi, adecă mulțimea prea mare de înțelesuri date unui cuvînt, ca bunăoră rom. „așeđa“ (pe la noi se țină cătră copili neastîmpărați: „așeđa-te = seđi de-omînie = stăi în loc!“), din care causă au început a-l înlocui cu neologisme. Nu crede, că e cazul, și încă cu adevărat scandalos cu ungurismul „sama“, căru-i a i-se dau cele mai contradicțore înțelesuri ca „viếtă și mörte, folos și pagubă“... și ar trebui scos din scrisul românesc, nefiind de nici un folos, ci numai de încurcătură. Altcum abuzul o să-i facă singur „sama“, căci poți scrie cu el o istoriă întrégă. Bunăoră: „De o samă de vreme, o samă dintre cei mai de samă gânditori bolșevici dându-și sama că trebuie să fiă cu mare băgare de samă, mai cu samă ca să poată face sama, de bună samă, bäsadei valahe, pe sama bäsadei ungurești...“ Acest-a e folosul străinismelor „neegalat de alte limbi romanice...!“

Școala d-lui Pisani.

Am văzut ce deochiate și de reă-credință sunt învățurile d-lui Pisani pentru curățirea limbei românești, sau pe înțeles spus, pentru slavonirea și uciderea limbei. Am văzut ce ridicol iese și denaturat versul lui Eminescu în urma înlocuirii „barbarismului” (după d-l P.): „răpaos” cu „românescul” (după d-l P.) „hodină”: „Și din hodină m'am născut, Mă-e sete de hodină...”. În „scumpele scripturi” aduse de mărturie pentru apărarea străinismelor de către d-l Pisani se află pentru slavul „hodini” și românescul „se alini, ne-am alinit puțin”; iar pentru „hodină” românescul „alin, alinare”; în o poezie poporană se spune: „N'am stare și alinare, Cum n'are apa pe mare”.

Tot așa ca în citatul de sus din Eminescu nu se poate înlocui cu slava „hodină” nici „răpaosul de veci” a lui Eminescu. Vedem de aici, că „hodină” și „răpaos” nu se acoper de tot. Și totuși s'a aflat un poet și încă dintre cei de frunte („de seamă”) M. D. Rădulescu, care a urmat învățăturile întorțe ale d-lui Pisani în poezia „Pomenire”, în care a băgat „odihna”, ba și „tihnă” chiar și în criptele voievodale. „Odihna” și mai ales „tihnă” sunt ale viilor, ale celor ce le „tignește”, adică le cade bine „hodina”. Dar e o profanare să bați „tihnă tihniților” în criptele „seculare”. „Bunul simț” ne spune că nici „odihna” nu e „majestosă”, nici „tihnă glorioasă”, sunt prea democratice pentru atribute așa nobile, dar sunt cuviincioase și la locul lor aceste atribute în mausoleurile voievodale însoțite cu româneștile „pace și răpaos”, din versul lui Eminescu. Am mai arătat cum demagogi în mania lor de a-și împușca stilul cu străinisme au preschimbat și pe străvechilul „lasă-mă în pace” în „lasă-mă în tihnă!”. Lăsați măcar mormintelor „pacea și răpaosul!”. Locul „tihnei” nu e în cripte și criptele nu sunt pentru „tihnă”.

Nu putem trece cu vederea fără observare cultul poetului M. D. Rădulescu din poezia „Pomenire” pentru „literele (?) slavone” (ca și pentru slavisme) de pe „lespeși cu mândrii autohtone”. Avem tot respectul și cucernicia pentru criptele voievozilor, dar „literele slavone” nu sunt semnele „mândriei autohtone” românești, ci semnele și urmele Slavilor cutropitori, a șerbiei slavone, care a fost ultima șerbie străină, prin care a trecut poporul nostru românesc (în vechilul regat). Semnele și urmele mândriei noastre autohtone sunt inscripțiunile cu litere latine de pe monumentele și mormintele din Dacia romană, în cari aflăm începuturile limbei românești, în cuvinte ca „primavera”, sau „repausavit”, care a rămas în acest înțeles până azi, și se mai folosește pe crucile dela sate „răposat”, și „răpaosa” în scripturile vechi, numai scrietori școliei fonetice nu le mai pot suferi, căci tot ce e străvechilul românesc, de origine latină, le pare „banal”, și le înlocuiesc cu slavona democrată și trivială „tihnă, hodină”.

Terminațiunea „-iune“.

Academia a înlocuit arbitrar și nemotivat terminațiunea românească „-iune“, corespunzătoare latinei „-ione-m“, italienei „-ione“, francezei „-ion“, în neologisme cu term. neromânească „-ie“. Term. rom. „ie (iă)“ are accentul pe i, pe când înlocuitorul lui „-iune; ie“ are accentul pe silaba premergătoare. Academia a păstrat term. -iune numai în cuvintele; „acțiune, compresiune, inversiune“, dar încolo va căta să dăcem: „mişe, conversie, rație, pasie...“, dar cum facem de aici; „misionar, rațional, pasional...? Autorii proiectului de „Ortoepie“ însă au fost mai liberali și au păstrat pe „-iune“ în mai multe cuvinte (ca „pasiune, agresiune...“) și bine au făcut, noi o vom păstra peste tot, căci schimbarea acesta n'are nici o îndreptățire și deci nu ne îndatorază să o urmăm.

D-l prof. Pușcariu ne spune în lucrarea „Limba română“, că generațiunea veche era învățată să dea neologismelor o formă mai românească, pe când astăzi tendința e mai curând „de a păstra cât mai puțin alterată forma lor“. Adevărul e că cei vechi aveau principii (vezi și articolele noastre despre „Principii de limbă și scriptură rom.“ a lui Cipariu). Rădăcinile latine, cari se află și în românește, le scrieau în formele românești, așa că le poate înțelege ușor tot Românul, ca „prinsonier, caretă, frățietate...“ nu prizonier, șaretă, fraterniteu..., la „vizită“ poporul nu-i dăce „vedută“, ci „vedere“ („merg pe vedere“)... „propusă iune, depositiv, versi“. Aș! însă nu e nici o „tendință“ pentru că școla fonetică n'are nici un principiu, fiecare scrie neologismele cum îl taiă capul. Iar terminațiunea -iune nici se scrie românește, nici n'a păstrat forma originală „nealterată“ — după îndrumările Academiei.

Una - alta.

Limba Românilor Transnistrienî. P. C. S. arhimandritul Scriban ne comunică în gazeta „Transnistria“ fericita descoperire a cuvîntului românesc de origine latină „arină, arinos“, care și aș! se mai aude în Transnistria. Cuvîntul acest-a (mai ales în „pămînt arinos“) se mai aude încă și pe la noi (Năsăud-Transilvania nordică ocupată de Unguri), și tot așa se dăce și aici la „nisip; năsîp“. Tot așa se află și cuvîntul „curechiu“ în loc de „verde“ (care a ramas în forma „verde“) și „hăt, hăt mare“, apoi, „mânè, mas, suman, cămeș“ (cu e, nu cu a) și cred că și în Transnistria se dăce: „omèt, miță...“ (în loc de „zăpadă, pisică“) ca în totă regiunea de miedă-nopte a dialectului dacoromân. În ținutul Năsăudului se mai află și cuvîntul transnistrian „lichii“, rostît „lepcii“ (lepciîu, plural „lepcie“), plăcîntă, dar dospită, mai ales de post, dar se fac și lepcie cu brînză. (Plăcînta nedospită se dăce pe la noi: „azîmă“). Rostî-

rea lui chi cu pci se face ca și pentru moldovanul „chicior“, pe la noi „pcicior“. Tot așa e cunoscută și pe la noi (Năsăud) jucăreia copiilor cu „beșica cu grăunțe“, când se ucide porcul.

Iléna cosângeana noastră. Am arătat, că etimologia „Cosânzenii“ ni-o dă „Iléna cosângeana noastră“. S'au convins de acesta și autori Dicționarului Academiei, căci n'au mai luat în dicționar etimologia publicată în Dacoromânia [Co(dreana)+Sânziana], dar n'au publicat nici etimologia noastră. Pentru ce? Pentru ca să nu fiă aștrînși a recunoște, că s'a aflat ce-va bun și în aceste pagini — obiectivitate filologică. Dar despre alt ce-va voiam să vorbesc. Că „Iléna“, prototipul frumuseței femeiești nu e decât frumoasa „Helena“ din mitul grec, e mai presus de orice îndoielă. Ar fi însă interesant de cercetat, cum a ajuns frumoasa greacă „Helena“ să fiă numită „cosângeana noastră“. Să-i fi și așa numeroși coloniștii greci?

Etimologii.

A se *omniți* de *điuă* = a se vederi, a se crepa, a se răvărsa de *điuă*. S'ar pute obiecta, că în rostirea dialectală (Zagra—Năsăud) „s'o *omnițit* de *điuă*“ (sau „s'*omnițit* de *điuă*“) e greu a destinge pe cei doi o, și pôte că ar fi la origine numai „s'o *mijit* de *điuă*“. Dar în pres. indicativ se *đice*: „se *omnițește*“, iar într'un descântec din Colecțiunea Teodorescu se află forma cu *au* în loc de *o*: „*Duminecă diminéță, Când điuă se aumează*“ (nu se află nici în Dicționarul Academiei). Credem, că nu pôte fi vorba de un verb „*aumă*“, ci *aumeđa*, sau *aumeđi*“, dela care s'a făcut „*aumează*“, în loc de „*aumeđește*“. Pôte că după acest-a slavul „*miji*“ a primit și forma „*amiji*“. Forma „*omniți*“ cu *o* deci nu se pôte trage la îndoială, dacă avem și forma originală cu „*au*“ din care derivă *o*. Ar pute deriva din latinul: „*omen diei* (omine-m diei, ca „*domneđcu*; *omneđi*“) = semnul, prevestirea, auguriul *đilei*“. „*Omen*“ e substantiv deverbal și avea și în latină forma arhaică „*amen*“.

A *lupi*, a *uli* = a mânca lupi, a mânca uliul. Se folosește în înjurătură pentru vite „*lupi* să vă *lupéscă*“ = să vă mânance“, de aici vorba „un *lupit* de *vițel*“, iar pentru orătării: „*uliul* să vă *uléscă*, iar de aici: nește *ulite* de *găini*“. În Dicționarul Candrea se esplică „un *lupit* de *cal*: un *cal iute* ca *lupul*“, cee-a ce nu e corect.

Pup după Dicționarul Candrea ar fi sîrbism, dar nu ne spune ce însemnă în limba sîrbescă. La Aromâni însemnă „*copil mic*“ dela lat. „*pupus*“ (pupa = păpușă, fetiță mică). Acel-ași „*pup*“, cu înțelesul de „*mic*, *micuț*“ se află și în dialectul daco-român, la noi în sat (Zagra—Năsăud) se numesc „*fansule pupuri*“ fasolele, cari nu cresc vite pe rude, ci rămân tufe *micuțe* (fasolea comună, albă), pe când cea grasă crește și se

acață pe rude). Tot acel-ași înțeles s'a dat în ȕicerea : „pune-te pup” (către copii, mai ales la depunerea escrementelor). Tot din înțelesul de „mic” derivă, de sigur, pe alocurea (în Transilvania) : „pup de trandafir” = bobocel de trandafir”.

Nota culegătorului. Conjunȕiunea s'e s'a cules și cu ă (să) în lipsă de litere (ě).

De acel-ași autor : „*Ad astra*”, astronomie poporală în icóne, ilustrată. Prețul 65 Lei (la „Cartea românească”).

Carageale, citindu-o din întimplare, a trimis salutări autorului „ale cărui opere escelente i-au cauzat mare plăcere”.

„Ziarul științelor și al călătoriilor” scrie despre ea (1932) : „se póte asemína, ca fel dibacú de a poporaliza, cu scrierile lui Flammarion”.

„*Doina*” poesia poporală lirică selecȕionată și aranjată. Un volum de 300 pag. pe douě colóne. Prețul 65 Lei.

Apreȕierea revistei „Cosânzeana” : „*Doina* e cea mai bună și cea mai largă antologie a poesiei populare. Pentru frumuseȕea versurilor, pagínile îngrijit tipărite, am dorí s'e aibă o rěspândire cât mai întinsă..., o recomandăm călduros cititorilor nostri..., vor simȕi fiori adevěratei frumuseȕi artistice”.

De acel-ași autor : *Dicȕionarul limbei româneșci* (manuscris).
